

Romové během 2. světové války

Bakalářská práce

Studijní program:

B1301 Geografie

Studijní obory:

Geografie se zaměřením na vzdělávání (dvouoborové)

Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání

Autor práce:

Patrik Tomáš

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.

Katedra filosofie

Zadání bakalářské práce

Romové během 2. světové války

Jméno a příjmení: **Patrik Tomáš**
Osobní číslo: P17000314
Studijní program: B1301 Geografie
Studijní obory: Geografie se zaměřením na vzdělávání (dvouoborové)
Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Zadávací katedra: Katedra filosofie
Akademický rok: **2018/2019**

Zásady pro vypracování:

Práce se zaměřuje na situaci českých a slovenských Romů v průběhu 2. světové války. Student provede analýzu ideologií, jež předcházely marginalizaci a genocidě Romů v letech 1939 – 45 a bude analyzovat politiky jež byly v tomto období vůči Romům uplatňovány. Popíše důsledky, jež měla 2. světová válka na české a slovenské Romy. Student se bude v průběhu příprav a vypracování řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

LACKOVÁ, Elena. Holocaust Romů: v povídkách Eleny Lackové. Autor úvodu Jaroslav BALVÍN. Praha: Fortuna, 2001, 126 s. ISBN 80-7168-798-7.
KLADIVOVÁ, Vlasta. Konečná stanice Auschwitz-Birkenau. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 1994, 125 s. ISBN 80-7067-393-1.
WEINEROVÁ, Renata. Romové a stereotypy : výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014. 90 s. ISBN 978-80-246-2632-1 ? il.
NEČAS, Ctibor. Romové v České republice včera a dnes. 4. dopl. vyd. Olomouc: Universita Palackého, 1999. 129 s. ISBN 80-7067-952-2.
ŠIŠKOVÁ, Tatjana. Menšiny a migranti v České republice : [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9.

Vedoucí práce: PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.
Katedra filosofie

Datum zadání práce: 30. listopadu 2018

Předpokládaný termín odevzdání: 30. dubna 2020

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 11. prosince 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědom toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědom následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

14. května 2020

Patrik Tomáš

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval své vedoucí práce PhDr. Janě Jetmarové, Ph.D. za odborné připomínky, cenné rady a trpělivost během konzultací v tomto krizovém stavu v důsledku pandemie covidu-19. Nesmím rovněž zapomenout poděkovat své rodině a přítelkyni za nesmírnou trpělivost a podporu v životě.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá komparací postavení českých a slovenských Romů během druhé světové války. Stručně pojednává o historii rasových teorií, rasismu a romského etnika, přičemž analyzuje ideologie, jež předcházely marginalizaci a genocidě Romů v letech 1939–1945. Dále mapuje politiky, jež byly v tomto období vůči Romům uplatňovány a pojednává o zřízených pracovních táborech na území Čech, Moravy a Slovenska. V neposlední řadě popisuje, jaké měla druhá světová válka dopady na české a slovenské Romy.

Klíčová slova

Romové, romský holocaust, pracovní tábory, rasa, rasismus, nacismus, Protektorát Čechy a Morava, Slovenský štát

Annotation

The bachelor thesis compares the position of Czech and Slovak Gypsies during the Second World War. It briefly covers the history of race theories, racism and Roma ethnic group. It also analyses the ideologies which lead to marginalization and genocide of Roma people between years 1939 and 1945. It also maps politics that were applicable when threatening with Roma ethnic group. The bachelor thesis also covers the establishment of working camps on the territory of Bohemia, Moravia and Slovakia. Last but not least, it describes the effect of Second World War on Czech and Slovakian Gypsies.

Keywords

Gypsies, Roma Holocaust, working camps, race, racism, Nazism, Protectorate of Bohemia and Moravia, Slovakia

Obsah

Úvod	10
1 Rasa	12
1.1 Antropologické rasové teorie	14
1.2 Rasová teorie Arthura de Gobineauho	14
1.3 Sociální darwinismus	16
1.4 Eugenika	16
2 Rasismus	18
2.1 Hitlerova rasová politika	19
2.2 Hendikepované osoby a homosexuálové	20
2.3 Norimberské zákony	21
3 Označení Rom, Cikán	24
4 Pravlast Romů	25
5 Příklad do Evropy	27
6 Romové v Čechách a na Slovensku	28
7 Kořeny protiromských ideologií	29
7.1 Církev a cechy	29
7.2 16. a 17. století	29
7.3 Osvícenská asimilace Marie Terezie a Josefa II.	30
7.4 Situace v 19. století	31
7.5 První republika	32
7.5.1. Zákon č. 117 Sb. o potulných Cikánech	33
7.6 Romové v konfrontaci s nacisty	33
8 Pracovní kárné tábory v Čechách a na Moravě	36
8.1 Transport do koncentračních táborů	37
8.2 Potírání tzv. cikánského zlořádu	38
8.3 Cikánský tábor v Letech	39
8.4 Cikánský tábor v Hodoníně u Kunštátu	40
8.5 Cikánský tábor v Osvětimi	41
9 Osud Romů na Slovensku v letech 1939–1945	44
9.1 Protiromské zákony	45
10 Pracovní útvary na území Slovenska	47
11 Zajišťovací tábor v Dubnici nad Váhom	49
12 Vraždění a vypalování romských osad v letech 1944–1945	51
13 Dopady války na české a slovenské Romy	52
Závěr	56

Přehled použitých zdrojů	58

Úvod

Můžeme být svědky toho, že v České i Slovenské republice opět mezi majoritní společností vzrůstají protimenšinové nálady. Romové se dostávají do popředí zájmů, ale většinou v tom negativním slova smyslu. V mnoha evropských zemích narůstá počet otevřených neonacistických uskupení.¹ Příkladem mohou být nepokoje mezi majoritním obyvatelstvem a Romy v Maďarsku, kdy se premiér Viktor Orbán snaží získat přízeň voličů pomocí kampaně, která je protiromsky naladěná.² Znepokojivý fakt jsme mohli zaznamenat i v parlamentních volbách na Slovensku, které se konaly v tomto roce, kdy L'udová strana Naše Slovensko v čele s Marianem Kotlebou, taktéž vystupovala s protiromskými postoji.³ Je nepochopitelné, že se tyto předsudky dostávají do politického diskurzu i ve 21. století. Politická strana Mariana Kotleby získala v parlamentních volbách 7,98 % hlasů a pohybuje se tak v horních příčkách.⁴ To pouze potvrzuje fakt, že je nutné na tyto problémy poukázat.

Romská menšina spadá jak v Čechách, tak na Slovensku mezi jednu z nejvíce diskutovaných, a to jak v médiích, tak napříč společností, ale jedná se i o menšinu nejvíce marginalizovanou. Bohužel o jejich historii majoritní společnost nemá prakticky žádné znalosti a dochází tak často k nedorozumění a bagatelizování romské genocidy.

Například povědomí o židovském holocaustu je ve společnosti vcelku dobré a veřejně dochází k jeho popírání jen zřídka. Ovšem o tom romském se již tolik nediskutuje a je neustále zlehčován, přitom se jedná o součást naší i slovenské historie. Myslím si, že je velmi důležité, zejména v dnešní době, na toto téma upozorňovat, aby nedošlo k zapomenutí těchto hrůz a jako společnost se jednou pro vždy ponaučit, pokud je to vůbec možné. Je zapotřebí si uvědomit, že Romové patří mezi právoplatné členy těchto dvou republik a nejedná se o cizince, jelikož na těchto místech žijí po dlouhou dobu a jsou zde historicky zakotveni.

---

¹ ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu: multikulturní výchova v praxi*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2. S. 172.

² BALOG, Š. *Romea.cz* [online]. [vid. 4. 5. 2020]. ISSN 1804-9117. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/zahranicni/newsweek-orbanovu-protiromskou-kampan-legitimizuje-trump-a-dalsi-zapadni-lidri-tvrdi-lidskopravni-aktiviste>

³ BIHÁRIOVÁ, I. *Romea.cz* [online]. [vid. 4. 5. 2020]. ISSN 1804-9117. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/publicistika/komentare/irena-bihariova-k-vyvoji-na-slovensku-fasisti-dostali-v-parlamentu-darecek.udelali-z-nich-standardni-stranu>

⁴ Volby do Národnej rady Slovenskej republiky [online]. [vid. 7. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.volbysr.sk/sk/data02.html>

K sepsání tohoto tématu mě motivovala také vlastní zkušenost s rasistickými předsudky u nás. Cítil jsem potřebu se o této smutné historii dozvědět více, jelikož se jedná v mých očích o historii přehlíženou. Ve své bakalářské práci budu porovnávat a popisovat s pomocí odborné literatury, jakým odlišným způsobem se druhá světová válka promítla na životě Romů na území Česka a Slovenska. Budu mimo jiné analyzovat prvotní ideologie, jež předcházely marginalizaci a genocidě Romů během druhé světové války a zaměřím se na politiky, jež byly v tomto období vůči Romům uplatňovány. Rozeberu romské pracovní tábory, které se vyskytovaly na našem i slovenském území a poukážu na jejich rozdíly. V neposlední řadě rozeberu důsledky, jež měla druhá světová válka na život českých a slovenských Romů.

1 Rasa

V úvodních dvou kapitolách této práce se zaměřím na stručný historický popis a definici pojmu rasa a rasismus. Tyto pojmy jsou pro toto téma klíčové a jejich vysvětlení může napomoci k lepší představě, odkud pramení lidská nenávisť, která se překlenula až v holocaust. Zmíním zde některé koncepty ohledně toho, jakým způsobem byl v minulosti konstruován pojem rasa. V neposlední řadě se pokusím poukázat na to, proč rozlišování ras v případě člověka není možné a jaké hrůzy lidé napáchali na lidských životech důsledkem rasistických předsudků.

Pojem „rasa“ má arabský původ a je odvozen od arabského „ras“, jež původně znamenalo počátek, původ, ale také hlavu. Český jazyk ale v minulosti znal také pojem „plemeno“, ten je však v současnosti v případě člověka neakceptovatelný.⁵ Většina vědců se shoduje na tom, že ve starověkém Řecku a Římě, potažmo u prvních křesťanů, neexistoval pojem, který by nějakým způsobem charakterizoval význam pojmu „rasa“. Řekové však rozlišovali národy na tzv. civilizované nebo barbarské, ale toto rozdělení nevnímali jako něco, co by mělo být dědičné.⁶

Vůbec první, kdo použil pojem „rasa“ byl Francouzský lékař a cestovatel Francois Bernier. V roce 1684 rozdělil lidstvo do čtyř tříd, a to na Evropany a západní Asiaty; černochoy; východní Asiaty; Laponce. Švédský přírodovědec C. Linné (1707– 1778) kladl důraz při svém hodnocení jak na znaky morfologické, tak i na patologické, psychologické a sociokulturní. Z dnešního pohledu je toto pojetí zřejmě zcela nepřijatelné. Rozdělil lidstvo na šest základních systematických jednotek, které se opírají o koncept klimatického determinismu: Homo ferus (člověk divoký); Homo americanus (člověk americký); Homo asiaticus (člověk asijský); Homo afer (člověk africký); Homo europaeus (člověk evropský); Homo monstrosus (člověk zrudlý). Zajímavostí je, že na základě odlišného tvaru lebky C. Linné zařadil mezi Homo monstrosus Alpince, Patagonce, Hotentoty, Číňany a kanadské indiány. Zcela však ignoroval migraci a mísení lidí. Jeho pokrokový přínos je v tom, že přišel s teorií, ve které je člověk bez výchovy zcela nesocializovaný. Nenaučí se vzpřímeně chodit ani mluvit

---

⁵ KRYL, M. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. ISBN 978-80-7414-389-2. S. 13, 14.

⁶ FREDRICKSON, G. M. *Rasismus: stručná historie*. Praha: BB art, 2003. ISBN 80-7341-124-5. S. 27, 28.

a zůstává v divokém stavu (proto ferus – divoký). Až výchova tedy utvoří plně vybaveného a schopného jedince.⁷

Rok 1775 byl ve vývoji názorů na lidskou rasu zásadní. Německý lékař J. F. Blumenbach zavedl pojem „rasa“ v biologické rovině. Přiklonil se k existenci pěti velkých ras: kavkazské; mongolské; etiopské, americké a malajské. Blumenbach tvrdil, že rasové rozdíly má na svědomí vliv podnebí, přičemž francouzský historik G. L. L. Buffon zastával názor, že nejkrásnější lidé se rodí mezi 40. až 50. stupněm zeměpisné šířky. Podle tohoto podnebí by měla být odvozená stupnice krásy a určování pravé barvy pokožky lidí.⁸

Klíčovou roli při obhajobě rasové teorie sehrál v roce 1842 Anders Adolf Retzius, který měřil poměr mezi šířkou a délkou lebky k rozlišení dolichocefálních a brachycefálních jedinců. Friedrich Max Müller sehrál v teorii ras také velkou roli. Obhajoval teorii dvou ras v rámci indické civilizace. Tvrdil, že populace Indického poloostrova se skládala z negroidní kušitské rasy a rasy jafetské, kavkazské či indogermánské, později „árijské“.⁹

Za otce rasistických teorií historie považuje Arthura de Gobineau, jelikož „nerovnost lidských ras“ chápal kvalitativně, nikoli kvantitativně. Rasy se odlišovaly svými specifickými schopnostmi. Mísení lidských ras odsuzoval a tvrdil, že způsobuje jejich degeneraci. Ta měla podle jeho názoru postihnout lidstvo jako celek, odsouzené bez rozdílů rasy ke stále většímu promísení.¹⁰ Podrobněji jeho teorii a důsledky popíšu v podkapitole *Rasová teorie Arthura de Gobineauho*.

Dodnes se můžeme setkat s nejčastějším dělením lidstva na tři rasy: europoidní (leukodermi, euroasijskou, kavkazozidní, bílou); mongoloidní (xanthodermi, asijskoamerickou, žlutou, žlutohnědou); negroidní (melanodermi, australskonegroidní, ekvatoriální, černou).¹¹ Klasifikací lidských ras a antropologických typů je nepřehledné množství, a proto nemá smysl zde všechny vypisovat, jelikož proti všem těmto klasifikacím existuje řada výhrad. Rozlišování ras podle tělesných znaků je nepřesné, vědecky prakticky neobhajitelné a pojem „rasa“ v souvislosti s člověkem je velmi mylný. Existují obyvatelé, kteří se vymykají svou somatickou „výjimečností“ stanoveným

---

⁷ KRYL, M., pozn. 5, s. 13, 14.

⁸ Tamtéž, s. 13, 14.

⁹ Tamtéž, s. 13, 14.

¹⁰ LÉVI-STRAUSS, C. *Rasa a dějiny*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1999. ISBN 80-7108-138-8. S. 7.

¹¹ KRYL, M., pozn. 5, s. 15.

skupinám a třídám.¹² V současnosti převažuje názor, že lidské rasy neexistují a jejich uznávání vede ke xenofobním a rasistickým postojům.¹³ Snahou je tedy pojem „rasa“ nahradit pojmem „etnikum“, „etnická skupina“ apod. Jedná se však o velmi problematické vymezení.¹⁴

1.1 Antropologické rasové teorie

Tento koncept stavěl svoji teorii na tom, že fyzické a psychologické odlišnosti mezi jednotlivci a rasami jsou důkazem jejich hodnoty či užitečnosti, podle kterých se posléze utvářely rasové hierarchie. Na sklonku 18. století se kladl důraz především na vnější fyzické rysy. Spousta příznivců této teorie rozlišovala člověka pomocí odlišných vnějších znaků. Například tu byla snaha dle fyziognomie určit duchovní a psychologické kvality jedince, krásu odvodit dle anatomie pomocí měření „obličejových úhlů“, nebo na základě měření lebky určit inteligenci, morálku či krásu lidských ras atd.¹⁵

Dle filozofa Carla Gustava Caruse (1789–1868) byl vesmír obdařen duší a barva pleti odráží míru „vnitřního osvětlení“. (Žlutá) rasa charakterizovala úsvit, (bílá) den, (rudá) soumrak a (černá) noc. Barva pleti tak odvozovala i tělesné orgány. Bílé rase náležel mozek a černé rase genitálie. „Lidé dne“ tedy dosahovali nejvyššího duchovního rozvoje a měli se rozšířit po celém světě a vládnout necivilizovaným „lidem noci“.¹⁶

Germány německý spisovatel Herder vyobrazoval jako silné, krásné, vysoké, s velkýma modrýma očima naplněnýma sebekázní a věrností.¹⁷

Na těchto příkladech je zřejmé, že cílem antropologického rasismu bylo legitimizovat evropský kolonialismus.¹⁸

1.2 Rasová teorie Arthura de Gobineauho

„Mám za to, že slovo degenerovaný, pokud se ho užívá pro národ, znamená a má znamenati, že ten národ nemá již niterné hodnoty, kterou míval, protože již nemá ve

---

¹² KRYL, M., pozn. 5, s. 17.

¹³ Tamtéž, s. 18.

¹⁴ Tamtéž, s. 19.

¹⁵ BURLEIGH, M., WIPPERMANN, W. *Rasistický stát: Německo 1933–1945*. Praha: Columbus, 2010. ISBN 978-80-7249-261-9. S. 35, 36.

¹⁶ Tamtéž, s. 36.

¹⁷ Tamtéž, s. 37.

¹⁸ Tamtéž, s. 36.

*svých cévách touž krev, jejíž hodnotnost postupné míšení obměnilo; jinak vyjádřeno, že se stejným jménem nezachoval totéž plemeno jako jeho zakladatelé, konečně že úpadkový člověk, ten člověk, jenž je nazýván člověkem degenerovaným, jest výrobkem odlišným od hrdiny slavných údobí po stránce etnické.*¹⁹

Hrabě Arthur de Gobineau publikoval v letech 1853–1855 spis *Esej o nerovnosti lidských ras*, ve které jako první pokládal rasu za primárního hybného činitele světových dějin. Tvrdil, že „rasová vitalita“ je příčinou velkých historických změn. Například kvůli ní Řecko prosperovalo, zatímco Řím padl v důsledku jejího nedostatku. Byl zastáncem názoru, že za vším, co je v dějinách velké, stojí změny ve vlivu ras. Tato teorie ale přijatá v Evropě nebyla, alespoň ne v začátcích.²⁰

Lidské rasy dle Gobineauho mají nejednotný původ.²¹ O žlutých tvrdil, že mají malou postavu, někteří jako trpaslíci. Svalová síla a velikost údu se nepřibližuje tomu, co se vidí u bílých. Malá očka a ohyzdný vzhled jako by to bylo v nedokonalém zárodku.²² Černoch je naopak velký a mohutný, ale neohrabaný a náchylný k otylosti. Vzhled je podobný opici.

O obyvatelích Oceánie tvrdil, že jsou nejnižší odrůdy, nejohavnější, nejodpornější, a že jsou jakýmsi přechodem mezi člověkem a pouhopouhým hovadem. Na Evropanech dle Gobineauho můžeme spatřit vznešenou krásu, úměrný úd a symetrický obličej. Lidstvo tak nemůže být ze stejného druhu.²³ Za dokonalé však považoval germánské árijce. Popisoval je jako nadřazené lidi, kteří jsou inteligentnější a energičtější než ostatní. Jedná se o dobře stavěné a pohledné jedince s bojovným srdcem.²⁴

Dalším důležitým přínosem této teorie bylo tvrzení, že jeho rasové dějiny jsou vědecké. Rasové či etnické předsudky tu existovaly již od nepaměti, ale až od 19. století se začaly vykládat v biologickém či rasovém kontextu, oproti náboženskému. To byl impuls k rozvoji vědy v evropské kultuře, ve které kvůli snaze vytvořit teorii rasy nabyla na

---

¹⁹ GOBINEAU, A. *O nerovnosti lidských plemen*. Díl I. 1. vyd. Praha: Orbis, 1942. S. 39.

²⁰ PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1763-5. S. 19, 20.

²¹ GOBINEAU, A., pozn. 19, s. 31.

²² Tamtéž, s. 324.

²³ Tamtéž, s. 92, 93.

²⁴ GOBINEAU, A., *O nerovnosti lidských plemen*. Díl II. 1. vyd. Praha: Orbis, 1942. S. 251, 252.

důležitosti a prestiži. Pomocí vědy se tak začaly vysvětlovat veškeré problémy světa a stala se součástí jak ideologických argumentů, tak i nástrojů kontroly společnosti.²⁵

Teorie Arthura de Gobineau je jedna z těch, která silně ovlivnila Adolfa Hitlera. Byl také přesvědčen, že pouze árijci mohou vytvořit nějakou kulturní civilizaci. Ostatní rasy mají nižší význam a „židovská rasa“ zosobňuje zlo.²⁶ V důsledku těchto teorií se naprosto legitimizoval rasismus a antisemitismus. Tu nejhodnotnější rasu ze všech představovali árijci.²⁷

1.3 Sociální darwinismus

Charles Darwin a jeho kniha z roku 1859 (*O původu druhů prostřednictvím přirozeného výběru aneb Záchrana preferovaných ras v existenčním boji*) zaznamenala větší ohlas, než práce Gobineaua. Stavěl se proti otroctví, byl zastáncem rovnosti mezi lidmi a neakceptoval koncept „vyšší“ a „nižší“ rasy. V jeho knize se nevyskytovaly rasové teorie. Především se zabýval rostlinami a zvířaty. Přesto došlo omylem k tomu, narozdíl od Gobineaua, že jeho dílo bylo interpretováno tak, že přispělo ke zrodu rasistické ideologie, která stála na teorii přirozeného výběru jakožto evolučního mechanismu. Výběr měl být klíčovou myšlenkou všech následujících rasových studií. Darwin však byl schopen sebereflexe a trval na tom, že jeho teorie nejsou aplikovatelné na lidskou společnost v normativním smyslu. „Dosáhli“ toho až sociální darwinisté, kteří pojmy jako „zdokonalení“, „pokrok“ nebo „vývoj“ chápali v kontextu lidské společnosti. Víra ve vědu a pokrok zodpovídá za zrod sociálních darwinistů, kteří mohli patřit mezi konzervativce, liberály, socialisty či fašisty.²⁸

1.4 Eugenika

Bratranec Darwina Francis Galton (1822–1911) princip selektivnosti rozpracoval podrobněji, přičemž mu šlo o zlepšení biologického zdraví lidské rasy. Za zdravé rodiče považoval takové, které patřili mezi střední třídu a vykonávali odborné povolání. Tvrdil, že by měli být podporováni k co nejdřívějšímu vstupu do manželství a co nejvyšší porodnosti. Tento fakt by měl zaštiťovat doklad, který by potvrzoval jejich dědičné zdraví. Jedincům se špatným „genetickým zdravím“ mělo být doporučeno emigrovat do země „Neznámokteré“. Člověk měl tedy sám figurovat nad vlastní evolucí. Jedná se tak

---

²⁵ PROCTOR, R., pozn. 20, s. 19, 20.

²⁶ BURLEIGH, M., WIPPERMANN, W., pozn. 15, s. 48.

²⁷ Tamtéž, s. 51.

²⁸ Tamtéž, s. 39, 40.

o zakladatele dědičné péče o zdraví, kdy bylo cílem zlepšit lidskou rasu prostřednictvím genetiky. Roku 1883 tuto skutečnost pojmenovává jako eugeniku. Záhy se teorie Darwina a Galtona rozšířily po celé Evropě a Severní Americe a byly použity k legitimizaci kapitalismu jakožto „přežití toho nejschopnějšího“. V Německu sice individualismus sociálního darwinismu nezakotvil, ale jisté odlišné prvky ano, například kolektivistické rysy.²⁹ Jedná se o výčet teorií, které nějakým způsobem inspirovaly Adolfa Hitlera k páchání jeho hrůzných činů na lidskou společnost.

---

²⁹ BURLEIGH, M., WIPPERMANN, W., pozn. 15, s. 39, 41.

2 Rasismus

Tento pojem je znám teprve od třicátých let 20. století. Poprvé ho použil německý lékař a filozof Magnus Hirschfeld. Rasismus můžeme definovat různými způsoby, ale uvedu pouze několik vybraných definic. Jedna z nich tvrdí, že se jedná o pseudovědeckou ideologii, která se opírá o biologické teorie polygenismu. To dle této teorie znamená, že lidstvo se vyvinulo z několika odlišných základů a postrádá společné lidské předky. Tím popírá teorii monogenismu. Rasismus se však nemusí opírat pouze o znaky nápadné a vizuálně jasně zjištělné. Barva kůže je jen jedním z mnoha aspektů marginalizace.³⁰ Rasismus lze chápat jako určitý druh agrese, která je podporována antropologickými odlišnostmi, jak už jsem zmínil, ale podporují ji i kulturní jinakosti, odlišnosti ve společenském chování nebo předsudky vyplývající z rozdílných náboženství. Všechny tyto klasifikace lidí mohou podporovat nesnášenlivost a agresi, která je stále aktuální.³¹ Samotné odstranění biologicky podmíněného pojmu „rasa“ však rasismus nezmírní ani neodstraní.³²

20. století se neslo ve znamení závažných násilných činů podmíněných rasismem. Na jihu Spojených států došlo k největšímu rozmachu bělošské nadřazenosti mezi devadesátými lety devatenáctého století a padesátými lety dvacátého století. V Jižní Africe mezi rokem 1910 a osmdesátými lety dvacátého století, zvláště však po roce 1948. Strašlivého vrcholu zajisté dosáhl antisemitismus, jakožto jedna z forem rasismu v nacistickém Německu mezi lety 1933 a 1945. Nakonec všechny tyto rasistické režimy byly svrženy a ideologie, které z těchto režimů čerpaly, zjevně ztratily důvěryhodnost. Otázkou je, zda jejich pád vyhubil definitivně „nemoc“ rasismu nebo pouze zmutovala do ničivějších podob.³³ Je však zapotřebí si uvědomit, že důvodem těchto hrůzných rasistických režimů, potažmo holocaustu, nebyla pouhá nenávist podporovaná antisemitskými ideologiemi.³⁴

Zygmunt Bauman hovoří o moderních byrokratických metodách a vyspělých technologiích, které měly značný vliv na páchaných zločinech. Nacisté dokázali zneviditelnit kauzální vazby ve složitém systému interakce a nepěkné jednání spolu s morálně odpornými výsledky „odstrčili“ do takové míry, až se staly tyto činy pro aktéry

---

³⁰ KRYL, M., pozn. 5, s. 24.

³¹ Tamtéž, s. 25.

³² Tamtéž, s. 27.

³³ FREDRICKSON, G. M., pozn. 6, s. 81.

³⁴ Tamtéž, s. 82.

neviditelné. Došlo tak k absolutnímu popření toho, že by se jednalo o lidské bytosti. Nacistům k tomu velmi pomohl koncept *univerza závazků*.³⁵ Chápeme ho jako „*okruh lidí, kteří mají navzájem povinnost chránit jeden druhého, přičemž jejich vazby vycházejí z jejich vztahu k nějakému božství či posvátnému zdroji autority*“.³⁶ K tomu, aby bylo člověku popřeno lidství, stačí oběť vykázat z tohoto univerza závazků.³⁷

Norimberské zákony klasifikovaly Romy spolu s Židy mezi faktor, který ohrožuje „čistotu německé krve“. Pravidla, která se týkala Židů, tak měla vzejít v platnost i pro jiné, rasově cizí, občany a mělo dojít k jejich hromadné likvidaci.³⁸ V roce 1936 velké množství Romů bylo deportováno do koncentračních táborů v Německu a nakonec někteří zahynuli v plynových komorách v Osvětimi. Bylo zjištěno, že nikdy nepadlo jasné rozhodnutí o vyhlazení Romů jakožto rasy. „Rasově čistí“ Romové byli dle Heinricha Himmlera přímými potomky starodávných Árijců a měli být ušetřeni k etnologickým výzkumům ohledně „panské rasy“ a díky tomu byli do Osvětimi posíláni pouze Romové smíšeného původu.³⁹

2.1 Hitlerova rasová politika

Hitlerův rasismus byl silně ovlivněn darwinismem. Člověk je tak brán jako každý jiný živočich, akorát spadá mezi vyšší stupeň vývoje. Mezi lidmi tak probíhá mezidruhový boj stejně, jako tomu je v přírodě, přičemž silnější vyhraje. Dochází tak k závěru, že lidé se mezi sebou nemohou mísit, protože by to nejvýše postaveným způsobilo upadnutí jejich úrovně, oslabilo je a ztížilo šanci na přežití. Nejhodnotnější lidskou kulturu představují pouze nejpokročilejší rasy, přičemž mísení by tak způsobilo jejich zánik a tím i likvidaci hodnotné kultury. Ideál je tak připisován rase Árijců.⁴⁰ Všechny ostatní rasy představovaly nižší stupeň. Árijská rasa jakožto rasa panská představovala nadřazenost oproti všem ostatním národům, kmenům či rasám.⁴¹

---

³⁵ BAUMAN, Z. *Modernita a holocaust*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-23-7. S. 62.

³⁶ Tamtéž, s. 62.

³⁷ Tamtéž, s. 62.

³⁸ HORVÁTHOVÁ, J., ed. *Le romengro murdaripen andro dujto baro mariben: Genocida Romů v době druhé světové války: sborník z mezinárodního odborného semináře Pražská židovská obec, 27. 5. 2003*. Praha: Slovo 21, 2003. ISBN 80-239-2237-8. S. 55.

³⁹ FREDRICKSON, G. M., pozn. 6, s. 99.

⁴⁰ HORNÍK, J. *Proč holocaust: Hitlerova vědecká mesianistická vražda*. Praha: Rybka, 2009. ISBN 978-80-87067-75-8. S. 146.

⁴¹ WOLF, J. *Člověk a jeho svět, II: Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0099-4. S. 194.

Antisemitismus má dlouhou historii, avšak podrobněji analyzován byl až ve 20. století. Teprve v důsledku druhé světové války a katastrofy, která postihla evropské Židy, vypukl zájem o podrobnější analýzu a snahu pochopit z čeho vzniká. Je zde spousta otevřených otázek, ale také těch, které se už nikdy objasnit nejspíše nepodaří. Jednou ze záležitostí může být to, jestli existuje nějaká spojitost mezi tradičním náboženským antisemitismem, který zažil vrchol v druhé polovině 19. století, a nahrazeným rasovým antisemitismem, který byl doprovázen masovým vražděním během druhé světové války.⁴²

Nepřátelství vůči Židům napomohlo vyvolat to, že odmítli dvě největší světová náboženství, křesťanství a islám.⁴³ Rasový antisemitismus se dříve než ve střední Evropě objevil například ve Španělsku, a to o mnoho set let dříve. Politické a ideologické rysy charakteristické pro nástup moderního sekulárního antisemitismu v Německu a v Rakousku nejsou vůbec příznačné pro antisemitismus v Polsku a Rusku v devatenáctém a dvacátém století. V těchto zemích přitom žila většina Židů, avšak se zde ve větší míře nikdy nerozvinula rasová koncepce ani teorie o slovanské či ruské panské rase a potřebě zlikvidovat rasově podřadné. Antisemitismus v těchto zemích ale přítomen byl. Vycházel z náboženských či nacionalistických prvků.⁴⁴ Dle nacistů však Židé představovali parazity, rasu znehodnocující německou krev a také tvrdili, že se měli mezinárodně spojit a ovládnout svět.⁴⁵

Cílem nacistů však nebylo, jak je všeobecně známo, zlikvidovat pouze židovské, potažmo romské obyvatelstvo. Byla zde snaha vyloučit ze společnosti za účelem ozdravení a rozšíření germánské rasy i jiné skupiny lidí. Situace se například týkala Poláků a dalších Slovanů či duševně a tělesně hendikepovaných.⁴⁶ Slovany nacisté zařadili k nižší vývojové úrovni a tvrdili, že se jedná o rasu, která postrádá ty pravé státotvorné idealistické schopnosti, které by mohly konkurovat Árijcům.⁴⁷

2.2 Hendikepované osoby a homosexuálové

Zákon schválený národněsocialistickou vládou ze dne 14. července roku 1933 zněl následovně:

---

⁴² LAQUEUR, W. *Měnící se tvář antisemitismu: od starověku do dnešních dnů*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-927-0. S. 5.

⁴³ Tamtéž, s. 8.

⁴⁴ Tamtéž, s. 11.

⁴⁵ BREITMAN, R., KASL, J. *Architekt „konečného řešení“: Himmler a vyvraždění evropských Židů*. 1. vyd. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-629-7. S. 105.

⁴⁶ Tamtéž, s. 104, 105.

⁴⁷ HORNÍK, J., pozn. 40, s. 356.

„Kdokoli, kdo je dědičně nemocný, může být chirurgickým zákrokem sterilizovaný, pokud, a dle poznatků medicíny, existuje velká pravděpodobnost, že by jeho (její) potomci trpěli vážnými dědičnými tělesnými nebo psychickými defekty.“⁴⁸

Snahou bylo zvýšit porodnost dědičně zdravých rodin, jelikož tyto rodiny měly zpravidla pouze jednoho nebo dva potomky. Avšak jedinci s genetickými chorobami se rozmnožovali nekontrolovaně a jejich děti zatěžovaly společnost.⁴⁹

Později roku 1939 však dochází k vytvoření tajného programu s krycím jménem „Akce T-4“. Cílem bylo již systematicky zlikvidovat hendikepované osoby, namísto sterilizace. Jednalo se ale o ilegální činnost, jelikož nešlo o zákon.⁵⁰ Začaly tak vznikat filmy, ve kterých docházelo ke stigmatizování mentálně a tělesně postižených. Měly sloužit jako propaganda ke zlegalizování likvidace hendikepovaných jedinců.⁵¹

Selektivní rozmnožování má své kořeny již u staré Sparty. Německý zoolog, představitel darwinismu a filozofie zvané „monismus“, ve své knize *Die Lebenswunder* roku 1904 obhajoval taktéž likvidaci nemocných:

„Jaký prospěch lidstvu přinášejí tisíce mrzáků a postižených, kteří se každoročně rodí? Proč nechávat umřít při životě a nechat dorůst do dospělosti tisíce hluchoněmých, idiotů, nevyléčitelně dědičně nemocných a dalších?...“⁵² Tyto ideje tak můžeme spatřit daleko před nástupem fašismu v Německu.

Co se týče homosexuality, tu nacisté považovali za zločin a jednalo se tak o „nemravný čin“.⁵³ Perzekuováni byli z rasově ideologických důvodů. Obvinění byli ze „schodku mužského pohlaví v Německu“, jelikož nemohli plodit potomstvo.⁵⁴

2.3 Norimberské zákony

Jedná se o tři opatření, která měla dále za úkol „očistit“ německou populaci od nežádoucích elementů, převážně od Židů. Hitlerem byla schválena na podzim roku 1935.

---

⁴⁸ BURLEIGH, M., WIPPERMANN, W., pozn. 15, s. 140.

⁴⁹ Tamtéž, s. 141.

⁵⁰ Tamtéž, s. 145.

⁵¹ Tamtéž, s. 156–158.

⁵² Tamtéž, s. 41.

⁵³ Tamtéž, s. 186.

⁵⁴ Tamtéž, s. 198.

Zákon o říšském občanství vydaný 15. září 1935 (*Reichsbürgergesetz*) rozlišoval mezi říšskými občany a státními příslušníky (*Reichsbürger a Staatsangehöriger*). Občany se mohly stát pouze osoby „německé či spřízněné krve, které jasně svým chováním projevovaly ochotu, věrnost a schopnost sloužit německému lidu a národu.“ Židé včetně svobodných žen se považovali za státní příslušníky, kteří byli zbaveni mnoha výsad, které momentálně náležely pouze občanům. Cílem bylo zbavit osoby „neněmecké krve“ všech politických práv.⁵⁵

Ve stejný datum vychází v platnost Zákon o ochraně německé krve a německé cti (*Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre*, takzvaný Zákon o ochraně krve). Zakázáno bylo manželství nebo sexuální styk mezi Židy a nežidy, později se zákon vztahoval na všechny „neárijce“. Za „plného Žida“ byla považovaná osoba, která měla alespoň tři židovské prarodiče. Osoby s menším podílem se označovaly jako „míšenci“. Pouze osoby s jednou čtvrtinou židovské krve byly ještě považovány za Němce a mohly si brát jiné Němce, ale pouze ty, kteří sami neměli stejný podíl židovské krve. Mohlo by tak vzniknout nebezpečí narození dítěte, které by bylo polovičním Židem.⁵⁶

Posledním schváleným opatřením, které vyšlo 18. října 1935, byl Zákon o ochraně genetického zdraví německého národa (*Gesetz zum Schutze der Erbgesundheit des Deutschen Volkes* tedy takzvaný Zákon o manželském zdraví). Snoubenci byli povinni se před sňatkem nechat lékařsky vyšetřit, zda někdo z nich netrpí „rasovým poškozením“. Manželství nemohli uzavírat lidé, kteří trpěli venerickou chorobou, slaboduchostí, epilepsií nebo jiným z „genetických oslabení“, která byla popsána v Zákoně o sterilizaci z roku 1933.⁵⁷ Zákon byl však nacisty rozšířen se záměrem aplikovat jej cíleně na romskou populaci.⁵⁸ Lidé, kteří byli považováni za geneticky choré, mezi sebou uzavírat manželství mohli, ale museli být sterilizováni, aby nemohli mít potomstvo.⁵⁹

Nařízení o ochraně národa a státu ze dne 28. února 1933 Romy prohlásilo za takzvanou ničemnou populaci.⁶⁰ V důsledku vydání Norimberských zákonů se Romové stali

---

⁵⁵ PROCTOR, R., pozn. 20, s. 147.

⁵⁶ Tamtéž, s. 147, 148.

⁵⁷ Tamtéž, s. 148.

⁵⁸ BURLEIGH, M., WIPPERMANN, W., pozn. 15, s. 57.

⁵⁹ PROCTOR, R., pozn. 20, s. 148.

⁶⁰ *Holocaust* [online]. [vid. 4. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/soa/Nacionalnesocialisticke-konecne-resenkonecne-reseni-zidovske-otazky-v-evrope/konec-nemecke-demokracie/>

druhořadými občany říše. Spadali do kategorie „cizí krve“ spolu s židovským obyvatelstvem.⁶¹ Intimní poměr mezi Romy a osobami německé krve byl velmi přísně trestán. Zpravidla následoval transport do koncentračního tábora, což znamenalo většinou jistou smrt.⁶²

Nacisté nevydali komplexní zákony ohledně Romů, tak jako tomu bylo u Židů v podobě norimberských zákonů. V důsledku toho vznikaly absurdní situace. Určitá část Romů byla vězněna v koncentračních táborech, ale někteří se mohli víceméně volně pohybovat po Německu, pracovat či bojovali ve frontě. Proto říšský ministr práce nařídil 13. března 1942, aby zvláštní omezení, která se týkala dosud jen Židů, byla stejnou měrou aplikována i na cikány. Od 26. března 1942 tedy museli všichni cikáni platit stejnou daň, jako Židé.⁶³

---

⁶¹ BURLEIGH, M., WIPPERMANN, W., pozn. 15, s. 120.

⁶² Tamtéž, s. 258–260.

⁶³ Tamtéž, s. 129, 130.

3 Označení Rom, Cikán

Pojem Rom znamená v překladu muž, Romňi = žena, Roma = lidé, náležící k etniku. Romové se takto označovali sami, jedná se o jejich vlastní název a jde tedy o autoetnonymum.⁶⁴ Pojem je odvozen od pojmu Dom.⁶⁵ Jedná se o systémovou změnu zadopatrového d na r, jelikož v evropských jazycích není přítomno.⁶⁶ Domové byli jedni z prvních obyvatel Indie a Romové původně náleželi do této nejnižší kasty, proto spolu sdílí řadu podobností.⁶⁷ Jelikož Romové nevlastnili v minulosti jasné pojmenování, majoritní společnost vymýšlela obvykle jména hanlivá.⁶⁸ V Londýně roku 1971 tedy Mezinárodní unie Romů (Internacionalno romaňi Unia) zavedla jednotné pojmenování příslušníků všech romských etnických skupin jménem Rom.⁶⁹

Pojem Cikán je odvozen od řeckého pojmu Atsínganoi (Atsigános, Athinganoi). Jednalo se o pojmenování lidí, kteří žili v oblasti Cařihradu kolem roku 1068. Označovali se tak příslušníci cizí heretické sekty. Romové s nimi byli omylem identifikováni, neboť se od místního obyvatelstva také výrazně odlišovali, věnovali se magii, věštění a dokonce přicházeli ze stejné oblasti.⁷⁰ Byl jim tak „přidělen“ název Atsínganoi po této náboženské skupině, která již mezitím zanikla.⁷¹ Z tohoto důsledku pak vzniklo jedno z nejrozšířenějšího pojmenování Romů v Evropě pojmem Cikán.⁷² Tento název je však exoetnonymem.⁷³ Romové se takto nikdy nenazývali a s názvem Cikán se ve většině případů neztotožňovali. Ať už hovoříme o Atsínganoi či Cikánech, vždy tato pojmenování měla a do dnes mají negativní zabarvení.⁷⁴

---

⁶⁴ HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-615-X. S. 7.

⁶⁵ NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. 4. dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. ISBN 80-7067-952-2. S. 11, 12.

⁶⁶ DANIEL, B. *Dějiny Romů: vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994. ISBN 80-7067-395-8. S. 7.

⁶⁷ NEČAS, C., pozn. 65, s. 11, 12.

⁶⁸ Tamtéž, s. 14.

⁶⁹ Tamtéž, s. 15.

⁷⁰ HORVÁTHOVÁ, J., pozn. 64, s. 11.

⁷¹ MANN, A. B. *Romský dějepis*. 1 vyd. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6. S. 9.

⁷² HORVÁTHOVÁ, J., pozn. 64, s. 11.

⁷³ Tamtéž, s. 7.

⁷⁴ Tamtéž, s. 11.

4 Pravlast Romů

Romové mají velmi dlouhou historii, jako každý národ, ale značným problémem je to, že existuje pouze málo pramenů z jejich počátku.⁷⁵ Za jedno z původních etnik žijící v Indii se považují Domové, kteří jsou pokládáni za nejbližší příbuzné Romů. Život a kultura těchto indických Domů se velmi shoduje s kulturou Romů. Domové měli svůj vlastní stát a mohli tvořit i samostatné etnikum, ale později stát zanikl a z podrobeného etnika se stává okrajová kasta. Předkové Romů tedy nemuseli vždy patřit k opovrhované sociální vrstvě, ale jejich život mohl být po dosti dlouhou epochu na důstojnější úrovni.⁷⁶

Později tak náleželi ve své původní vlasti mezi kasty nejnižší, mezi tzv. nedoknutelné, byl jim odepřen přístup ke vzdělání a nemohli se „dotknout“ nikoho z vyšší kasty. Už v Indii však u Romů panovaly určité společenské rozdíly. Někteří vykonávali velmi podřadné práce, jako je například odklizení mrtvol nebo odpadků. Ti, kteří si obstarávali živobytí hudbou, akrobacií, cvičením zvířat či chovem koní, měli mírné zvýhodnění oproti ostatním příslušníkům stejné kasty. Způsob života byl založen na kočování, přičemž kastovnictví jim všude zabraňovalo splynutí s ostatním obyvatelstvem.⁷⁷

V dnešní době se tedy historici přiklání k hypotéze, že předkové současných Romů nejspíše patřili k původnímu obyvatelstvu Indie, které v polovině 2. tisíciletí př. n. l. bylo buď odsunuto do oblastí velmi těžce přístupných a okrajových, nebo podřízeno a zahrnuto do velmi složitého sociálního systému. Indoevropští dobyvatelé se označovali pojmem arijah, nemá však nic společného se slovem urozenost z pozdější doby. Árijové se na přelomu 2. a 1. tisíciletí př. n. l. začali rozdělovat na stavy (varmy), kam patřili kněží, obětníci a náboženští učitelé (bráhmani), poté vladaři a bojovníci (kšátrijové), dále řemeslníci, obchodníci, rolníci a chovatelé dobytka (vaišjové) a patřili sem také sluhové a pomocní pracovníci (šútrové), kteří náleželi k původnímu podrobenému obyvatelstvu.⁷⁸ Členové domské kasty byli závislí na okolním rolnickém obyvatelstvu co se týče základních životních potřeb, přičemž v důsledku tohoto způsobu obživy byli nuceni k územnímu pohybu, který se projevoval řemeslnickým kočovnictvím či parazitující potulkou. Každá další generace se stěhovala do sousední oblasti s vírou většího zájmu o jejich práci a zaopatření obživy.⁷⁹

---

⁷⁵ NEČAS, C., pozn. 65, s. 9.

⁷⁶ HORVÁTHOVÁ, J., pozn. 64, s. 6.

⁷⁷ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9. S. 141.

⁷⁸ NEČAS, C., pozn. 65, s. 10.

⁷⁹ Tamtéž, s. 11.

Postavení Romů ve společnosti tedy i nadále nebylo dobré. Kvůli neustálému kočování bylo prakticky nemožné, aby se mohli integrovat. Neusedlý způsob života, odlišné oblékání či řeč přispěly k odmítání, kriminalizování a k negativnímu postoji vůči Romům.⁸⁰

---

⁸⁰ HANZAL, J. *Cikáni na Moravě v 15. až 18. st.: dějiny etnika na okraji společnosti*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-508-0. S. 24.

5 Půchod do Evropy

„Romeske nane phares te mukhel oda, so les hin, bo o svetos phundrato.“

„Romovi není zatěžko opouštět to, co má, protože svět je otevřený.“⁸¹

Je velmi složité určit, kdy Romové do Evropy přicházejí, jelikož není dosud jasné objasněno, kdy vůbec romská migrace započala. Víme však, že odchod Romů z pravlasti probíhal v dlouhých časových etapách, nikoliv najednou. Z dochovaných pramenů víme, že území Persie bylo jedním z prvních míst, kde se Romové zastavili a odrazem toho jsou některé perské výrazy obsažené v romštině. V Egyptě se vyskytovali již v 8. a 7. století př. n. l. Jejich další putování do zemí Malé Asie a Egypta se datuje již mezi 14. až 9. století př. n. l., přičemž dalším působištěm byl starý Řím. Příští cesta směřovala do Thrákie neboli do dnešního Bulharska a na území břehů Dunaje, tedy dnešního Maďarska nejspíše v 5. století.⁸²

Za nejstarší zmínku o Romech v Evropě je považována kronika z roku 1068, která pojednává o lidech nazývaných Atsínganoi vyskytujících se na území Cařihradu, jenž patřila neznámému mnichovi z kláštera, který ji sepsal na hoře Athos v Řecku.⁸³

---

⁸¹ NEČAS, C., pozn. 65, s. 16.

⁸² DANIEL, B., pozn. 66, s. 34.

⁸³ HORVÁTHOVÁ, J., pozn. 64, s. 11.

6 Romové v Čechách a na Slovensku

Spory se vedou o tom, jaká nejstarší zmínka o Romech je vlastně v naší zemi původní. Za jeden z nejstarších dokladů o přítomnosti Romů v českých zemích je považována Dalimilova kronika ze 14. století sepsána neznámým autorem kolem roku 1314. Je v ní uvedeno, že kolem roku 1242 přišla do Českého království skupina 500 tatarských zvědů.⁸⁴ Dle jejich jazyka bylo odvozeno, že se jedná o Romy. Prosili místní obyvatele o chleba a používali k tomu údajně slovní spojení „*kartas bog*“. Slovo „*bog*“ je prý odvozeno od romského *bokh*, což znamená hlad.⁸⁵

Dalším pramenem je Popravčí kniha pánů z Rožmberka z roku 1399. Je zde zmíněno „Cikán černý, Ondřejov pacholek.“⁸⁶ Šlo buď skutečně o Roma, nebo pouze o muže, který používal toto označení jako jméno nebo přezdívku. Nejstarší zmínka o přítomnosti Romů v Českém království je však obsažena v jedné ze staročeských kronik uspořádané F. Palackým v edici „*Staří letopisové čeští*“. V jednom z kronikářských záznamů z roku 1416 se píše toto: „*Také toho léta, vláčili se cikáni po České zemi a lidi mámili.*“⁸⁷

Historicky první zpráva o Romech na území Slovenska pochází z roku 1322. Na tomto území se romské skupiny pohybovaly v 15. století a jejich vůdci přijímali označení král či vojvoda po vzoru převládající společnosti. Tato skutečnost napomohla k vytvoření romského slova *vajda*, které v překladu označuje starostu romské skupiny, osady. Panovník zpravidla vydával průvodní glejty, které držitelům zajišťovaly bezpečnou cestu územím. Jednalo se o počátek cestovních dokladů. Romským skupinám měly zaručit ochranu na cestě konané v rámci pokání. V listinách se mohlo objevovat ustanovení zaručující veliteli skupiny *vajdovi* svrchovanou soudní moc, a to nad všemi členy vlastní komunity.⁸⁸

---

⁸⁴ NEČAS, C., pozn. 65, s. 17.

⁸⁵ MANN, A. B., pozn. 71, s. 7.

⁸⁶ Tamtéž, s. 8.

⁸⁷ NEČAS, C., pozn. 65, s. 18.

⁸⁸ HORVÁTHOVÁ, J., pozn. 64, s. 13.

7 Kořeny protiromských ideologií

7.1 Církev a cechy

K negativním postojům vůči Romům v západní a střední Evropě napomohla i katolická církev. Problém spočíval v tom, že Romové neměli vlastní organizované náboženství a stali se tak terčem kritiky z řad křesťanských, ale i muslimských duchovních. Další problém se týkal toho, že se Romové nepřilíš zapojovali do rituálů určitého převládajícího náboženství. I když se Romové ke křesťanství obrátili, církev je v Evropě i tak většinou odmítala. Odůvodňovali to tím, že romské tvrzení o tom, že jsou křesťané, které vyhnali z Egypta mohamedáni, nebylo reálné.⁸⁹

V důsledku toho pařížský arcibiskup roku 1427 exkomunikoval Romy z církve. Začínají se tak zhoršovat postoje majoritní společnosti vůči Romům.⁹⁰ Jelikož se Romové živilí převážně řemeslnými pracemi a své výrobky následně prodávali na trzích za nízké ceny, začalo se to nelíbit žárlivým cechům, které následně Romy omezovaly v jejich práci. Tlak, který byl cechy vyvoláván, způsobil to, že se Romové začali uchylovat k drobné kriminalitě, aby se dokázali uživit. Špatné mínění o Romech tedy opět zesilovalo.⁹¹

7.2 16. a 17. století

Protiromské násilí značně zesilovalo na intenzitě během 16. století. V důsledku rozmachu sociální a ekonomické struktury, se snahou o izolaci před cizími výrobci, kteří představovali potencionální konkurenci, bylo romské obyvatelstvo vypuzováno z většiny evropských zemí. Evropské národy tedy tímto způsobem bojovaly proti „cizorodým skupinám“, mezi které patřili i Židé. Ohrožovali totiž místní řemeslníky, kupce a další profese.⁹²

Moravský zemský sněm roku 1538 rozhodl, aby byli Romové během dvou týdnů vykázáni z moravského území.⁹³ V českých zemích se situace vyhrtila v průběhu incidentu, během kterého došlo v Praze roku 1541 k požáru. Tato událost byla

---

⁸⁹ KENRICK, D., PUXON, G. *Cikáni pod hákovým křížem*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0048-0. S. 10, 11.

⁹⁰ MANUŠ, E. *Jdeme dlouhou cestou: odkud jsme? kdo jsme? kam jdeme?*. Praha: Arbor vitae, 1998. ISBN 80-901964-5-4. S. 15.

⁹¹ KENRICK, D., PUXON, pozn. 89, s. 11.

⁹² HORVÁTHOVÁ, J., pozn. 64, s. 20.

⁹³ Tamtéž, s. 20.

připisována Romům s tvrzením, že se jedná o turecké zvědy.⁹⁴ Negativní postoje narůstaly a v roce 1545 vydává Ferdinand I. nařízení, které všem nařizovalo povinnost vypovídat Romy z celého Českého království. Roku 1556 dochází k nařízení, aby se popravovali a mučili pouze romští muži. Jejich děti a ženy měly být využity k práci, namísto jejich dosavadnímu tonutí.⁹⁵

17. století bylo pro Romy ještě krušnější. Za vlády panovníka Leopolda I. dochází k radikálním změnám. V roce 1688 vykázal Romy z území království a následně roku 1697 je prohlásil za psance.⁹⁶ Následně na to mohl kdokoliv romské muže při pronásledování beztrestně zastřelit jako ptáky či škodnou zvěř a po zadržení je čekal trest smrti. Ženám a dětem byly uříznuty uši a vykázali je za hranice města nebo země.⁹⁷ Malé děti se měly převychovat prací v dobrých křesťanských rodinách, jen pokud by rodiny o tuto pracovní sílu měly zájem.⁹⁸

7.3 Osvícenská asimilace Marie Terezie a Josefa II.

Cílem těchto dvou panovníků bylo pokusit se o centrálně řízenou asimilaci a násilné usazení Romů. Jelikož byla romská populace dezintegrovaná a bylo zapotřebí ji začlenit do majoritní společnosti, byly vydávány dekrety, např. v letech 1756, 1761, 1767, 1783.⁹⁹ Společnosti tehdy vadil životní styl Romů, většinou těch, kteří se potulovali. O změnu životního stylu Romů se pokusila císařovna Marie Terezie (1740–1780).¹⁰⁰ Ta se narodila od svého otce a jeho předchůdců na habsburském trůnu, kteří prosazovali fyzickou likvidaci potulných Romů, snažila o to, aby se vzdali cikánského způsobu života a trvale se usadili. Jednalo se tak o osvícenský způsob řešení romské otázky.¹⁰¹ Tolerance některých romských rodin a rodů byla ale vykoupená četnými omezeními. Tyto nové „regulované rodiny“ sice získaly povolení k pobytu, ale jejich následný pohyb po teritoriu byl přísně kontrolován. V důsledku těchto změn bylo tradiční pojmenování *cikán* nahrazeno novým pojmenováním, a to *novosedláci* (*Neubauern*) nebo *novomadaři* (*Új-Magyar*).¹⁰²

⁹⁴ Miklušáková in Fraser in KALEJA, M. KNEJP, J., et al. *Mluvme o Romech: Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. ISBN 978-80-7368-708-3. S. 26.

⁹⁵ Nečas in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 26.

⁹⁶ Miklušáková in Fraser in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 26.

⁹⁷ Nečas in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 26.

⁹⁸ HORVÁTHOVÁ, J., pozn. 64, s. 21.

⁹⁹ Manuš in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 27.

¹⁰⁰ Miklušáková in Fraser in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 27.

¹⁰¹ NEČAS, C. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. 2. přepr. a rozš. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-1747-9. S. 29.

¹⁰² Nečas in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 27.

Ve stopách Marie Terezie pokračoval její syn Josef II. V roce 1782 začal klást důraz na školní docházku romských dětí, vyučení romské mládeže, povinnou návštěvu bohoslužeb a zlepšení hygienických návyků.¹⁰³ V roce 1784 dochází k prvnímu pokusu o řízené rozmístění neusazených Romů státem. Jednalo se převážně o moravské Romy. Cílem bylo rozložit Romy do osmnácti moravských a dvou slezských obcí. Soupis z roku 1798 ale ukázal, že počet obcí i romských rodin byl vyšší.¹⁰⁴

Vedle tolerovaných a regulovaných romských rodin v druhé polovině osmnáctého století můžeme také spatřit proces, kdy dochází víceméně k dobrovolnému usazení v trvalých sídlech také u dalších romských rodin. Převážně šlo o rodiny v moravských oblastech, kde se vyskytovali polousedlí nebo již usedlí Romové oproti kočujícím Romům v Čechách a Slezsku.¹⁰⁵

Soubor nařízení, která tito panovníci vůči Romům uplatňovali, nebyla správná, ale je potřeba si uvědomit, že se jednalo o revoluční změnu, protože se s Romy po dlouhých staletích počítalo jakožto se skutečnými obyvateli daných území.¹⁰⁶ Romové se snažili podobat majoritnímu obyvatelstvu a žili v relativním klidu.¹⁰⁷

7.4 Situace v 19. století

Majoritní společnost na Romy v devatenáctém století nahlížela skoro beze změny. Postavení Romů bylo však rozdílné a se značnými odlišnostmi na území českých, moravských a slovenských zemích.¹⁰⁸ V českých zemích převažovali kočující Romové pohybující se z místa na místo, kteří neměli stálé bydliště.¹⁰⁹ Naopak na Moravě a v bývalých slovenských oblastech se většina romské populace vcelku dobře integrovala do společnosti. Poměrně rychle rostl počet romských rodin, které se zde usadily. Industrializace však na Moravě způsobila to, že se početné romské rodiny již nemohly uživit pouze tradičními řemesly. Byly tedy nuceny si přivydělávat i jinými způsoby, například nádeníckými a sezonními pracemi pro gádže.¹¹⁰

---

¹⁰³ Miklušáková in Fraser in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 27.

¹⁰⁴ Nečas in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 27.

¹⁰⁵ Nečas in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 27, 28.

¹⁰⁶ Miklušáková in Fraser in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 28.

¹⁰⁷ KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 28.

¹⁰⁸ Miklušáková in Fraser in KALEJA, M. KNEJP, J., pozn. 94, s. 28.

¹⁰⁹ Nečas in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 28.

¹¹⁰ Miklušáková in Fraser in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 28.

Majoritní venkovská, doposud tradiční společnost měla s romským obyvatelstvem vcelku přívětivé vztahy, i když se samozřejmě nejednalo o naprosto ideální soužití. Byli si však navzájem užiteční a dokonce v některých oblastech v devatenáctém století docházelo ke vzniku kulturních vztahů a začala vznikat lokální smíšená společenství.¹¹¹

Změna přišla po rakousko-uherském vyrovnání, přičemž v roce 1867 vznikají dva státní útvary v rámci habsburské monarchie a začínají vycházet protiromská opatření. Názory na potulné Romy byly takové, že jsou nebezpeční a ohrožují majetek společnosti. Cílem tedy bylo zamezit migraci Romů z království Uherského a chorvatsko-slovanského do předlitavských zemí. Četnost výskytu romských skupin mezi monarchií a jejími sousedy se měla také omezit.¹¹² 14. září 1888 vydává vídeňské Ministerstvo vnitra nařízení, které směřovalo k zadržování a navrácení Romů z ciziny. Nařízení mělo postihovat i kočující, potulné či domácí Romy. Šlo o součinnost při potírání tzv. cikánského zlořádu.¹¹³ Toto rozhodnutí platilo v českých zemích až do roku 1927. Rozdílná situace panovala na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, kde byla cikánská otázka nejdříve upravena podle uherského právního řádu, přičemž rozhodnutí vídeňského ministerstva vnitra se zde zakotvilo až v roce 1918 do r. 1927.¹¹⁴

Toto období tedy nepomohlo ke zlepšení situace kočovných a potulných ani usedlých a usazujících se Romů. Celé etnikum se tedy nacházelo opět na okraji společnosti.¹¹⁵ Manufakturní výroba a industrializace důsledky ještě zhoršily. Negramotnost většiny romské dospělé populace před první světovou válkou byla běžná. Předsudky ze strany majoritní společnosti také velmi komplikovaly život Romů a způsobovaly silnou demotivaci ke vzdělání.¹¹⁶

7.5 První republika

Samostatné Československo vzniklo v roce 1918 jako demokratický stát, který měl garantovat svým obyvatelům všechna práva. Avšak problém byl v tom, že stát proti Romům stále uplatňoval zákon o potulce z roku 1885, a to i přesto, že došlo k oficiálnímu uznání Romů za osobitou národnostní menšinu.¹¹⁷ Rozhodující řídicí sféra se velmi

---

¹¹¹ Mann in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 28.

¹¹² NEČAS, C., pozn. 101, s. 40, 41.

¹¹³ Nečas in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 29.

¹¹⁴ NEČAS, C. *Nad osudem českých a slovenských Cikánů v letech 1939–1945*. 1. vyd. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Brně, 1981. S. 19.

¹¹⁵ Nečas in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 29.

¹¹⁶ Miklušáková in Fraser in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 29.

¹¹⁷ Miklušáková in Fraser in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 29.

intenzivně zajímala o romské obyvatelstvo a i veřejnost volala po protiromských opatřeních.¹¹⁸

7.5.1. Zákon č. 117 Sb. o potulných Cikánech

Přelom roku 1926–1927 byl charakteristický v tom, že došlo k razantnímu zhoršení vztahů mezi Romy a majoritní společností. Napomohlo k tomu odhalení zločinů, které se uskutečnily v Moldavě n. Bodvou, jež byly spáchané mladistvými Cikány. Loupeže v jižních Čechách se taktéž připisovaly Cikánům. O těchto událostech informoval agrární deník *Venkov*, přičemž k jejich silným proticikánským kampaním se postupně přidávaly i ostatní buržoázní listy. Národní socialisté a agrárníci se angažovali proti Romům v poslanecké sněmovně národního shromáždění a podávali interpelace ohledně naléhavého řešení cikánské otázky. Všechny tyto události měly za následek to, že po projednání a schválení vládního návrhu v senátu a poslanecké sněmovně, národní shromáždění vyhlásilo zákon č. 117 Sb. o potulných Cikánech dne 15. července 1927. O rok později byl doplněn prováděcími nařízeními a postupně také výnosy jednotlivých československých ministerstev.¹¹⁹

Zákon se týkal romských kočovníků, ale i tuláků *žijících po cikánsku*. Byl zde však problém v tom, že zákon přesně nedefinoval význam základních pojmů, jako je *tulák* nebo *cikánský způsob života*.¹²⁰ Hlavním cílem byla evidence všech kočovníků, ale i polousedlých Romů.¹²¹ Byly jim vydávány daktyloskopické karty a cikánské legitimace, ale později je získávali i ostatní Romové. Docházelo tak k diskriminaci romského etnika jako celku. Zákon dále Romům zakazoval držení jakýchkoli zbraní, střeliva či výbušných látek. Státní správa také mohla kočovným a potulným Romům zakázat pobyt v určitých obvodech. Je tedy zjevné, že Romové neměli rovnoprávné postavení, jakožto občané republiky, které bylo prohlašováno v ústavních zákonech.¹²²

7.6 Romové v konfrontaci s nacisty

Když se Hitler dostal v říši k moci, velmi brzy začala nemilosrdná rasová perzekuce, která se záhy týkala i romského obyvatelstva. Pouze malý počet romských rodin, které žily na území Německa, si uvědomoval, jaké nebezpečí jim hrozí. Část těch, kteří tuto situaci predikovali, se přesunula i do českého pohraničí. Naše úřady o těchto přesunech

---

¹¹⁸ Nečas in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 29.

¹¹⁹ NEČAS, C., pozn. 114, s. 19, 20.

¹²⁰ Nečas in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 29, 30.

¹²¹ Miklušáková in Fraser in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 30.

¹²² Nečas in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 30.

hranic z důvodu tvrdších postupů proti Cikánům, kteří byli považováni za méněcenné německé obyvatelstvo, věděly od samého počátku. Československá vláda se posléze stavěla proti této migraci a pobyt na našem území zakazovala. Okresní hejtmani vyžadovali přísnější opatření při vystavování cikánských legitimací a kočovnických listů. I navzdory těmto opatřením stále docházelo k přesunu německých Cikánů do českých a moravských pohraničních okresů. V těchto okresech tedy kočujících Romů, převážně vyhnanců z Německa, přibývalo a bylo jich oproti dřívějšímu podstatně více.¹²³ Na účet Romů prohlásil na Mezinárodním sjezdu komise kriminální policie v Kodani roku 1935 člen bádenské vlády Bader následující:

„Cikáni se jako bytostně cizí element nikdy nestanou plnohodnotnými členy hostitelského národa. Kdokoli jako Cikán porušil veřejný pořádek a překročí zákon, nesmí očekávat žádnou shovívavost. Řešení tohoto problému spočívá v poskytnutí příležitosti té části Cikánů a cikánských míšenců, která se chce přizpůsobit a pracovat. Všichni ostatní však musejí být stíháni s rozhodnou přísností a uvězněni nebo vypovězeni. Pouze naznačena budiž úvaha, aby nepolepšitelní Cikáni byli zahrnuti do skupiny osob, jichž se týká zákon o sterilizaci.“¹²⁴

Německá vláda však neposkytla možnost k tomu, aby Romové měli šanci se přizpůsobit a pracovat. Naopak je jako neárijce vylučovali ze škol, státních služeb či později z armády.¹²⁵

Po připojení Rakouska k Německu se tyto přesuny ještě zvýšily, jelikož na naše území začali migrovat i Romové z Rakouska. Motivace rakouských Romů byla logicky totožná s těmi německými.¹²⁶ V důsledku nacistické anexe došlo k zániku první Československé republiky jakožto nezávislého státu a roku 1939 vzniká protektorát Čechy a Morava.¹²⁷ Oproti ostatním zabraným evropským územím Němci, měla situace v protektorátu rychlejší průběh, co se týče protiromských opatření. Už na konci května 1939 vláda vydává první protiromský zákon, přičemž panuje zvýšená pozornost ohledně života a chování Romů. Dochází i k omezování typického života, jako je táboření ve skupinách přesahující rámec rodu či rodiny. Kvůli nepokojům, které panovaly v německých zemích, se koncentrace Romů na území Čech a Moravy navyšovala. Tehdejší noviny

---

¹²³ NEČAS, C., pozn. 114, s. 21, 22.

¹²⁴ KENRICK, D., PUXON, G., pozn. 89, s. 25.

¹²⁵ Tamtéž, s. 25.

¹²⁶ NEČAS, C., pozn. 114, s. 21, 22.

¹²⁷ KENRICK, D., PUXON, G., pozn. 89, s. 53.

tuto skutečnost uchopily a byla jimi neúměrně zveličována. Této záminky se chytla protektorátní vláda, která 30. listopadu 1939 nařídila Romům, aby nejpozději do dvou měsíců zanechali kočování a trvale se usadili. Těm, kteří by neuposlechli, hrozilo přesunutí do kárných pracovních táborů.¹²⁸

Odhady ústředního četnického pátracího oddělení byly takové, že po hraničních změnách zůstalo asi 14 000 Romů v českých zemích, z toho 6 000 v Čechách a 8 000 na Moravě. Někteří Romové ze Slovenska se ze Sudet, kde se dle odhadů koncentrovalo kolem 3 000–4 000 Romů, přesunuli do českých zemí. Další výnos z 13. února 1940 nařizoval, aby okresní a státní policejní úřady bezpodmínečně zajistily usídlování Romů a předkládaly o průběhu čtvrtletní zprávy. Tyto zprávy obsahovaly údaje o počtu usazených Romů, o jejich zaměstnání a ubytování, v neposlední řadě o školní docházce romských dětí. Smyslem těchto opatření nebylo zlepšení postavení romského obyvatelstva ve společnosti, ale jeho násilné usazení, díky kterému by získali jasný přehled o Romech. To mělo napomoci ke konečnému řešení jejich otázky.¹²⁹

---

¹²⁸ Nečas in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 31.

¹²⁹ NEČAS, C., pozn. 114, s. 24, 25.

8 Pracovní kárné tábory v Čechách a na Moravě

Zřízení pracovních kárných táborů mělo být podle vládních výnosů z 2. března a 28. dubna 1939 pro všechny osoby starší 18 let, kterým se údajně ošklivila práce a nemohly prokázat, že si řádným způsobem zajišťovaly obživu.¹³⁰ Na území protektorátu tedy vznikají po rozhodnutí československé vlády v srpnu 1940 dva pracovní kárné tábory. Na Českém území se kárný tábor zřídil v obci Lety v okrese Písek a na Moravě pak v Hodoníně u Kunštátu v okrese Blansko.¹³¹

Jednalo se o instituce, ve kterých byla vyloučená jakákoli možnost výchovy. Na konferenci se ke smyslu těchto institucí ministr vnitra vyjádřil takto:

„Dospěl jsem po bedlivém uvažování k tomu, že zde platí jedno – strach. Kárný pracovní tábor musí být pro člověka něčím, že pouhá představa o tom, že by tam musel jít ještě jednou, musí v něm zatajit dech.“¹³² Potencionální osoby byly posléze upřesňovány následujícím tvrzením:

„Jsou to práce schopní potulní Cikáni a jiní tuláci stejným způsobem žijící, řemeslní žebráci a osoby žijící ze žebroty jiných (děti ap.), řemeslní hazardní hráči, notoričtí zahaleči, povaleči a osoby žijící z nečestných výdělků (prostituce ap.) vlastních nebo jiných osob.“¹³³

K dosažení této představy měla napomoci neúprosná kázeňská opatření a náročná fyzická práce, která byla na hranici lidských možností. Ihned po vydání vládních výnosů v platnost, zakládaly okresní a státní policejní úřady evidenci potencionálních osob, které by mohly být umístěné do kárných pracovních táborů. V Čechách bylo uchopeno 1 852 zdravých a 383 ostatních osob. Co se týče Moravy, jednalo se o 1 348 zdravých a 266 ostatních osob.¹³⁴

---

¹³⁰ NEČAS, C. *Českoslovenští Romové v letech 1938–1945*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-0945-4. S. 39.

¹³¹ Nečas in KALEJA, M. KNEJP, J., et al., pozn. 94, s. 31.

¹³² NEČAS, C., pozn. 114, s. 30.

¹³³ NEČAS, C., pozn. 130, s. 39.

¹³⁴ Tamtéž, s. 39.

Chod těchto táborů dostali na starost někdejší četniční důstojníci, kteří měli k dispozici rozsáhlý technický personál. Ten se skládal ze zástupce ředitele, vedoucího služeb, vedoucího kanceláře, dozorce v kuchyni, lékaře či dozorčí orgány vykonávané bývalými četníky, policisty nebo vězeňskými dozorci. Ministerstvo vnitra se velmi rychle po otevření kárných táborů obrátilo na zemské úřady s prosbou o uspíšenou zprávu o Cikánech, kteří by mohli být přesunuti do táborů. Měli spadeno hlavně na ty, kteří prý nedodrželi nařízení ohledně zákazu kočování nebo ty, kteří se sice usadili, ale jevili nechuť k práci a dopouštěli se trestné činnosti. Toho využívaly úřady, které nechtěly nebo nebyly schopné řešit situaci ohledně usazování kočovných Cikánů. Někdy zacházela práce úřadu do takových extrémů, že začaly navrhopvat do táborů i ty Cikány, kteří se ničeho trestného nedopustili.¹³⁵

1. ledna 1942 však dochází k přejmenování kárných pracovních táborů na sběrné tábory, které ale byly posléze 31. července 1943 zlikvidovány. Většina vězňů z Letů kromě Cikánů byla přesunuta do donucovací pracovny v Praze-Ruzyni. Stejný postup čekal i vězně mimo Cikánů v Hodoníně, ti byli ale transportováni do donucovací pracovny v Brně. Následně z obou pracoven byli někteří přiřazeni do převozu asociálů, které čekal transport do koncentračního tábora v Osvětimi.¹³⁶ Cikáni naopak zůstali a v nově otevřených cikánských táborech se stali prvními vězni. Lety a Hodonín byly totiž vyhlédnuty za konkrétní oblast nedobrovolné táborové koncentrace asociálních Romů spolu s jejich rodinami z Čech a Moravy.¹³⁷

8.1 Transport do koncentračních táborů

Teprve když se konečně povedlo začlenit policejní ředitelství, vládní policejní úřady, kriminální ústřednu či okresní úřady do aparátů okupantů, mohlo tak dojít k bezprostřednímu pronásledování Romů. Ohledně této záležitosti se protektorát rychle a bez nějakých připomínek uzpůsobil říšskému vzoru. Na základě nařízení z 9. března 1942 o preventivním potírání zločinnosti, které bylo totožné s říšským rozhodnutím, zavedla vláda policejní preventivní vazbu. V Čechách ji měla na starost kriminální ústředna v Praze a na Moravě oddělení kriminální policie policejního ředitelství v Brně. Cílem bylo uvěznit jak zločince, tak osoby, které se projevovaly asociálním chováním. Myšleni tím byli Romové a jedinci kočující po cikánsku.¹³⁸ 24. dubna 1942

---

¹³⁵ NEČAS, C., pozn. 114, s. 30, 31.

¹³⁶ Tamtéž, s. 32.

¹³⁷ NEČAS, C., pozn. 130, s. 41.

¹³⁸ Tamtéž, s. 41, 42.

tedy kriminální složky v Čechách a na Moravě uskutečnily první transport asociálů do koncentračního tábora v Auschwitz I. Relativně pravidelně se tyto transporty uskutečňovaly ve větší míře do zmíněného tábora Auschwitz I, posléze také do koncentračního tábora v Buchenwaldu a v Rawensbrücku. Počet transportovaných osob z celého území protektorátů sčítal 2 618 osob, na které byla uvalena ochranná vazba dle zákona o preventivním potírání zločinnosti. Z tohoto počtu však 1 725 osob zahynulo, 25 jich zůstalo nezvěstných. Bohužel se nedochovaly pramenné dokumentace o tom, jakou část tvořili Romové.¹³⁹

8.2 Potírání tzv. cikánského zlořádu

Základním pilířem, který napomohl k vytvoření zákona o potírání cikánského zlořádu, se stal říšský zákon z 8. prosince 1938 „aus dem Wesen der Rasse“, který měl za cíl zbavit německý národ cikánského obyvatelstva, aby nedocházelo k míšení ras.¹⁴⁰ Zlomové rozhodnutí však padlo od Heinricha Himmlera, říšského vůdce SS a šéfa německé policie, který 16. prosince 1942 vydává nařízení, kvůli kterému se měli vybrat cikánští míšenci, Romové a němečtí příslušníci cikánských kmenů balkánského původu a přesunout do koncentračního tábora. Stupeň míšení se nebral v potaz a během několika týdnů se měl uskutečnit transport do Auschwitz-Birkenau z celého říšskoněmeckého území, včetně okupovaných území.¹⁴¹ Naskytla se tak možnost masově zlikvidovat Romské etnikum.

Toto rozhodnutí se týkalo i protektorátu a naprosto totožně byl zákon uplatňován na českých Romech. Rozdíl panoval pouze v tom, že v protektorátu mělo pronásledování Romů značné zpoždění oproti ostatním říšským zemím, a tak se situace musela vyřešit velmi rychle. Ministerstvo vnitra již 22. června 1942 rozeslalo v protektorátu speciální oběžník, který vyžadoval soupis všech Romů, romských míšenců a osob žijících romským způsobem, protože dosavadní evidence byla nedostatečná. Někteří z nich se totiž dosud vyhýbali registraci.¹⁴²

2. srpna 1942 stanovila kriminální ústředna v Praze soupis, který podchytil všechny Romy a romské míšence v protektorátě. Došlo k izolaci Romů od zbytku společnosti, ale části z podchycených osob byla ponechána svoboda, ale pouze do té doby, než se

---

¹³⁹ NEČAS, C., pozn. 101, s. 68.

¹⁴⁰ NEČAS, C., pozn. 114, s. 35.

¹⁴¹ NEČAS, C., pozn. 101, s. 68.

¹⁴² NEČAS, C., pozn. 114, s. 35.

v tichosti nepřipravil jejich přesun do Osvětimi. Pouze malá část z nich byla zařazena do protektorátních romských táborů bez základních osobních práv a svobod.¹⁴³ Bezpečnostním orgánům se povedlo v prvním čtvrtletí r. 1943 podchytit celkem 5 830 Romů a romských míšenců, 5 108 osob, které žily romským způsobem života a 948 osob, které podléhaly soupisu, ale vyskytovaly se buď v soudní vazbě, v nemocnicích či žily na volné noze apod. Číslo byla však později navýšena až na přibližně 6 500 Romů a romských míšenců.¹⁴⁴ Byly jim odebrány kočovnické listy, jelikož prý prodávali nekvalitní výrobky a okrádali místní obyvatelstvo. Jednalo se ale o rasově motivovaný důvod, protože neromským kočovníkům ponechány byly.¹⁴⁵

8.3 Cikánský tábor v Letech

Tento tábor na českém území vznikl v místě bývalého kárného pracovního tábora, ve kterém bylo možné ubytovat v létě 240 osob a v zimě pouze 80 osob. Jelikož bylo plánováno rozšířit kapacitu tábora z důvodu přeměny na cikánský tábor, došlo v létě k přístavbě pár budov. Kapacita byla tedy 12. června 1942 navýšena na 300 dospělých osob. Bylo také zapotřebí vybudovat oddělené umývárny pro ženy a muže s přístavbou skladu pro civilní oděvy. Všechny tyto stavební úpravy museli provádět členové kárného tábora, kteří byli posléze 31. července 1942 propuštěni nebo přemístěni do donucovací pracovny v Praze-Ruzyni a následně do koncentračního tábora v Osvětimi. Během srpna 1942 přicházel do tábora zástup jednotlivců, rodin i rodů z celých Čech. Z odlehlejších oblastí probíhal transport do tábora vlakem nebo nákladními vozy. Z bližších oblastí pak museli vězňové dorazit pěšky nebo se přepravit kočovnými vozy. Kapacita byla přeplněná již během měsíce, a to hned čtyřikrát. Urychleně bylo zapotřebí další rozšíření, které později kapacitu navýšilo na 600 vězňů a jednalo se tak o poslední přestavbu.¹⁴⁶

Náročnou práci museli vykonávat jak muži, tak i ženy s dětmi. Muži prováděli řemeslné práce či obtížné domácí činnosti uvnitř tábora, ale zpravidla pracovali mimo tábor. Ženy s dětmi od 10–14 let pracovaly taktéž mimo tábor nebo byly umístěny do dílen, čistily tábor, praly prádlo, vypomáhaly v kuchyni nebo se staraly o nemocné. Nakonec měly být zaměstnány i děti mladší 10 let. Během letních měsíců museli vězni pracovat nejméně 10 hodin denně, přes zimu nejméně 8 hodin denně. Pracovní doba vězňů pracujících

¹⁴³ NEČAS, C., pozn. 114, s. 38.

¹⁴⁴ NEČAS, C., pozn. 114, s. 36, 37.

¹⁴⁵ LHOTKA, P. *Holocaust* [online]. [vid. 3. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/pronasledovani-a-genocida-romu/pronasledovani-a-genocida-romu-v-ceskych-zemich/vladni-narizeni-o-preventivnim-potirani-zlocinnosti-a-soupis-v-srpnu-1942/>

¹⁴⁶ NEČAS, C., pozn. 114, s. 42.

mimo tábor trvala déle, protože nemuseli chodit z tábora na pracoviště a zpět. Zisk z vykonané práce byl využíván k chodu tábora a k dalšímu zotročení vězňů.¹⁴⁷

Množství přidělené stravy zajišťovalo pouze minimální potřebu živin k práci a chodu organismu. Hygienické podmínky byly tristní.¹⁴⁸ Zakazovaly se hry jakéhokoliv druhu. Kouřit vězňové mohli, ale pouze ve speciálních prostorech a případné návštěvy či opuštění tábora velitel povoloval jen v naléhavých situacích. Korespondence a balíky pro vězně procházely kontrolou. Úředním jazykem byla němčina a komunikace v romštině byla zakázána.¹⁴⁹ Četníci v táboře byli ohledně vězňů necitelní a jednali s nimi surově. Vynucovali si naprostou poslušnost a při naskytnutí příležitosti jednali bez jakýchkoliv morálních ohledů a zábran.¹⁵⁰

Z tábora byly uskutečněny celkem dva transporty. První z nich 3. prosince 1942 do koncentračního tábora v Osvětimi. Zahrnoval tzv. asociály v počtu 78 žen a 16 mužů. Druhý transport vězňů proběhl 4. května 1943 do cikánského tábora v Osvětimi. Jednalo se o značně početnější transport, který čítal 417 vězňů všech věkových kategorií.¹⁵¹ První transport byl realizován na základě výnosů o preventivním potírání zločinnosti, zatímco druhý transport byl již na základě rozhodnutí Himmlera 16. prosince 1942 o transportu všech Romů do koncentračního tábora v Osvětimi.¹⁵²

Cikánský tábor v Letech sloužil pro více než 1 300 českých Cikánů jako přestupní stanice do Osvětimi. Nehostinné podmínky ale sebraly život čtvrtině vězňů již v Letech. Další polovina byla přesunuta do koncentračního a do cikánského tábora v Osvětimi. Jen čtvrtina vězňů byla propuštěna, přemístěna do donucovacích pracoven nebo pod policejní dozor.¹⁵³

8.4 Cikánský tábor v Hodoníně u Kunštátu

Tento cikánský tábor vznikl taktéž v návaznosti na původní kárný pracovní tábor, později sběrný tábor a nacházel se v lese Ubčina přibližně 700 m od obce Hodonín. Tábor

---

¹⁴⁷ NEČAS C., pozn. 114, s. 45, 46.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 46.

¹⁴⁹ NEČAS, C. *Andr'oda taboris:tragédie cikánských táborů v Letech a v Hodoníně*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1092-4. S. 37.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 13.

¹⁵¹ NEČAS, C., pozn. 114, s. 53.

¹⁵² LHOTKA, P. *Holocaust* [online]. [vid. 3. 4. 2020]. Dostupné z:

<https://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/cikanske-tabory/cikansky-tabor-v-letech/>

¹⁵³ NEČAS, C., pozn. 114, s. 54.

postrádal kanalizaci i elektrické osvětlení. Veškeré budovy byly v dezolátním stavu, přičemž převážně vězeňské budovy vyžadovaly opravu střech, které se skládaly pouze z popraskané a dehtem natřené krycí lepenky.¹⁵⁴

Maximální kapacita byla uzpůsobená pro 300 vězňů. První vězňové zde byli na časově neomezenou dobu koncentrováni od 2. srpna 1942. Avšak během 31. srpna roku 1942 se v táboře nacházelo až 1 053 jedinců, z čehož bylo 205 mužů, 287 žen, 89 chlapců a 98 dívek v rozmezí od 10–18 let včetně 374 dětí mladších 10 let. Jak může být z čísel patrné, kapacita tábora byla překročena hned třikrát. Proto museli být nadpočetní vězni dočasně umístěni do zabavených kočovných vozů a stanů. Tábor se tak v nejbližších měsících rozšířil a kapacita byla navýšena z 300 na 800 vězňů, ale i tak se jednalo o nedostatečné rozšíření.¹⁵⁵

Zdravotní stav vězňů vlivem špatného zázemí a nedostatečného stravování byl taktéž tristní. Byli ušpinění, otrhaní, zavšivení a trpěli nespočetným množstvím nakažlivých chorob.¹⁵⁶ Hlad byl tak neúprosný, že dospělí okrádali děti i o malé sousto. Podle návrhu lékaře mělo být alespoň dětem, těhotným ženám a kojícím matkám povoleno přidělení mléka. Příděl byl však schválen až 9. března 1943. Od 26. srpna 1942 do 23. srpna 1943 zde přišlo o život 194 vězňů.¹⁵⁷ 21. srpna 1943 došlo k hromadnému transportu do cikánského tábora v Osvětimi, kde skončili prakticky všichni trestanci. Přibližně 80 Cikánů mělo zůstat, ale asi polovina chtěla dobrovolný transport, aby zůstala s rodinou.¹⁵⁸ Zbytek byl do Osvětimi transportován později. Zbývajících 26 osob bylo propuštěno z důvodu převahy árijské krve nebo se jednalo o necikány. 1. prosince 1943 tak dochází k naprosté likvidaci cikánského tábora.¹⁵⁹ V koncentračních táborech v Osvětimi zahynulo téměř 20 000 Romů z celé Evropy. Druhá světová válka odhadem vzala celkově život až půl milionu Romů.¹⁶⁰

8.5 Cikánský tábor v Osvětimi

Protektorátní i další evropští Romové byli v důsledku Himmlerova výnosu z 16. prosince 1942 deportováni do cikánského tábora v úseku BIIe koncentračního tábora Osvětim II.-

---

¹⁵⁴ NEČAS, C., pozn. 149, s. 60.

¹⁵⁵ NEČAS, C., pozn. 114, s. 55.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 56.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 57.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 58.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 59.

¹⁶⁰ HORVÁTHOVÁ, J., pozn. 64, s. 48.

Birkenau. První vězni zde byli koncentrováni v roce 1943 z Německa.¹⁶¹ Situace se týkala Cikánů, cikánských míšenců a německých příslušníků cikánských kmenů balkánského původu. Ostatním nekoncentrovaným skupinám Cikánů se měla provést sterilizace. Co se týče protektorátních Cikánů, tak příprava k jejich deportaci do Osvětimi probíhala se značnou rychlostí. Základní statistická data o cikánském obyvatelstvu byla prakticky okamžitě shromážděna. Data obsahovala údaje o počtu žijících rasově čistých Cikánů či cikánských míšenců v Protektorátu. Dále také data obsahovala to, kolik osob pracovalo ve válečně důležitých podnicích a v neposlední řadě informace o tom, kolik z tohoto celku bylo mužů, žen a dětí.¹⁶²

Celé plánování této akce probíhalo v naprosté tajnosti, a proto se zpětně dohledal pouze zlomek informací. Cikáni byli zbavováni svého majetku, který byl posléze rozprodáván veřejnými dražbami nebo byl prostě rovnou zabaven.¹⁶³ Vězni měli na ošacení přiřítý černý trojúhelník, který označoval tzv. asociály. Ti si mohli ponechat civilní ošacení, narozdíl od ostatních vězňů. Na levém předloktí jim bylo vytetováno číslo a velké písmeno „Z“ německy „Zigeuner“ - „cikán“. Táborovým lékařem byl známý dr. Mengele, který zde na věznicích prováděl své hrůzostrašné pokusy. Zaujala ho především romská dvojčata.¹⁶⁴

Rozloha tábora činila 150 × 170 m a toto území tvořilo 32 dřevěných domů bez izolace s kapacitou pro 300–400 vězňů. Avšak jako u předchozích táborů byla i zde kapacita mnohokrát překročena. Živořit zde muselo až 1 000–1 200 vězňů. Romové se svými rodinami narozdíl od jiných částí osvětimského komplexu byli ubytováni pospolu. Však kromě jediné výjimky, kterou tvořil terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau. Pro představu na palandě, která měla rozměry 185 cm na délku a 280 cm na šířku, muselo sdílet společný prostor až 15 vězňů.¹⁶⁵

Z celého území Protektorátu bylo deportováno do cikánského tábora v Osvětimi 4 531 osob, z toho 2 194 Cikánů a 2 337 Cikánek. V cikánském táboře v Osvětimi tak z celkového počtu vězňů, který činil 20 923 osob, bylo 22 % vězňů z protektorátu. Druhou

---

¹⁶¹ LHOTKA, P. *Holocaust* [online]. [vid. 14. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/koncentracni-tabory/osvetim/cikansky-tabor-v-osvetimi-ii---birkenau/>

¹⁶² NEČAS, C., pozn. 114, s. 59.

¹⁶³ Tamtéž, s. 60.

¹⁶⁴ LHOTKA, P., pozn. 161.

¹⁶⁵ LHOTKA, P., pozn. 161.

nejpočetnější skupinu tedy tvořili Cikáni z Čech a Moravy, hned po německých Cikánech.¹⁶⁶

---

¹⁶⁶ NEČAS, C., pozn. 114, s. 63.

9 Osud Romů na Slovensku v letech 1939–1945

Území protektorátu bylo zabrané Německou říší, ale Slovenská republika byla samostatná. Jednalo se ale pouze o formální samostatnost, jelikož Slovenský stát byl silně závislý na Německu. Stát vznikl rozkazem Hitlera 14. března 1939.¹⁶⁷ Protiromská opatření, o kterých se budu zmiňovat, nepramenila pouze z vlivu nátlaku nacistů. Nenávist byla viditelně zakořeněná i u samotných Slováků.¹⁶⁸

Slovenská republika je charakteristická ohledně Romů v tom, že zde narozdíl od protektorátu nedocházelo k systematickým deportacím do koncentračních táborů.¹⁶⁹ Avšak zde existoval návrh ministerstva vnitra z roku 1942 ohledně toho, že by se měli nepohodlní Romové vyhostit ze Slovenska. Tento zákon koneckonců v platnost nikdy nevyšel.¹⁷⁰ Situace tu ale nebyla nijak přátelská. Romové byli pod neustálou šikanou a pronásledováním z řad Hlinkových gard. Svoboda jim byla odpírána v tom smyslu, že města mohli navštěvovat jen v přesně vymezený čas a své příbytky byli nuceni přemístit z blízkosti veřejných komunikací do vzdálenosti dvou kilometrů, což mělo za následek jejich koncentraci ve špatně dostupných oblastech.¹⁷¹ Tento odsun romského obyvatelstva na periferii měl za následek to, že jejich životní podmínky byly ještě horší, než v původních osadách. Trpěli hladem, zimou a mokli, přičemž v novém prostředí častokrát chyběly studny. Romové také podléhali infekčním chorobám.¹⁷² Mezi další omezení spadalo například to, že v obchodech a restauracích si Romové nemohli zakoupit žádné alkoholické nápoje.¹⁷³ Mimo jiné jim byl úplně zakázán vstup do Prešova či jízda vlakem atd.¹⁷⁴ Existovaly zde také pracovní útvary a po roce 1941 zde byli zařazováni Romští muži. K hrůzným činům dochází v září roku 1944, kdy Německo obsazuje slovenské území v důsledku porážky Slovenského národního povstání. Kvůli údajné spolupráci Romů s partyzány byli Romští obyvatelé mučeni, popraveni a jejich osady vypalovány německou okupační armádou.¹⁷⁵

---

¹⁶⁷ NEČAS C., pozn. 114, s. 69.

¹⁶⁸ Kamenec in HORVÁTHOVÁ, J., ed., pozn. 38, s. 50.

¹⁶⁹ HORVÁTHOVÁ, J., pozn. 64, s. 48.

¹⁷⁰ HORVÁTHOVÁ, J., ed., pozn. 38, s. 53.

¹⁷¹ HORVÁTHOVÁ, J., pozn. 64, s. 48.

¹⁷² ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problému, naděje společné budoucnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5. S 23.

¹⁷³ HORVÁTHOVÁ, J., ed., pozn. 38, s. 52.

¹⁷⁴ ŘÍČAN, P., pozn. 172, s. 23.

¹⁷⁵ HORVÁTHOVÁ, J., pozn. 64, s. 48.

9.1 Protiromské zákony

Narážky a posměch majoritní společnosti na účet Romů byl přítomen i na Slovensku.¹⁷⁶ Lacková popisuje útočný výsměch: „*Ted' vás všechny posbíraj a rozvařej na mejdlo, abyste se měli čím mejt, cigáni špinavý!*“¹⁷⁷

Mezi první protiromské opatření na území Slovenské republiky patří zákaz obchodování s koňmi a vykazování Cikánů do domovských obcí, které vyšlo 23. června 1939 v Bratislavě. V některých župách docházelo ještě k přísnějším opatřením, jako je například odebrání živnostenských listů i obchodníkům s různým dobytkem a drůbeží. Tyto první zákony sice nebyly důsledně uplatňovány, ale je pro ně typické, že byly směřovány postupně proti celému cikánskému obyvatelstvu a ne pouze proti kočujícím a nepracujícím.¹⁷⁸

Vyhrocenější rasově motivované opatření se vyskytovalo v branném zákoně a v nařízení o pracovní povinnosti. Tento zákon z 18. ledna 1940 zakazoval Cikánům a Židům stát se vojáky a vykonávat brannou službu. Ti, kteří v ní již působili, byli z armády propuštěni. Čekala je tedy nutnost vykonávat práce ve prospěch obrany státu. Pracovali například na regulaci řek, odvodňování močálů či stavbě cest.¹⁷⁹ V roce 1941 dobový tisk obhajoval přijetí rasových diskriminačních opatření tím, že je načase, aby lidé neřešili pouze rasovou čistotu u koní nebo psů, ale kladli důraz i na svou vlastní rasovou čistotu.¹⁸⁰ Později byly definitivně zrušeny kočovnické listy a jejich držitelům byl nařízen návrat do domovských obcí a to do osmi dnů. Kočovné vozy spolu s tažnými zvířaty museli Cikáni odprodat. Perzekuce se však dočkali i usazení Cikáni. Pokud žili u veřejných cest, museli se přemístit na odlehlé místo, kde byli segregováni od ostatních obyvatel. Příslušný okresní úřad zavedl cikánské vajdy v obcích s výskytem více než třech romských rodin, kteří měli dbát na dodržování zvyklostí a norem. Zakazovalo se vlastnění psů a nepracujícím bylo vyhrožováno pracovními útvary. Další tvrdé opatření se týkalo usazení Cikánů do táborových pracovních útvarů.¹⁸¹

---

¹⁷⁶ ŘÍČAN, P., pozn. 172, s. 23.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 23.

¹⁷⁸ NEČAS, C., pozn. 114, s. 72.

¹⁷⁹ NEČAS, C., pozn. 114, s. 73, 74.

¹⁸⁰ HORVÁTHOVÁ, J., pozn. 38, s. 51.

¹⁸¹ NEČAS, C., pozn. 114, s. 74, 75.

V pracovních útvarech měli lékaři přísný zákaz Romy ošetřovat, občas ale nařízení porušili. Romové možná unikli osudu, který postihl Židy, z důvodu jejich pomoci při náročných pracích, která byla pro gádže důležitá a jen stěží by se bez ní obešli.¹⁸²

---

¹⁸² ŘÍČAN, P., pozn. 172, s. 23.

10 Pracovní útvary na území Slovenska

Legislativní vzor těchto pracovních útvarů poskytla osnova zákona o protektorátních kárných pracovních táborech. Cílem měla být izolace, trestání a přinucování k práci jedinců ve věku od 18 do 60 let na základě politických, rasových a mravních hledisek. Pro Cikány a Židy se tak práce v těchto táborech stala náhradou za povinnou brannou službu.¹⁸³ Všechny osoby, které se z nějakého důvodu vyhýbaly práci nebo do přikázané práce bez příčiny nenastoupily, byly vojenskou správou zařazeny do pracovních útvarů. Toto nařízení platilo i pro tzv. „árijské asociály“.¹⁸⁴ Jinak řečeno, mělo jít o převýchovu nepracujících osob a vyřešení akutního nedostatku pracovní síly. Vladimír Varinský se ale domnívá, že ve Slovenském státě se nejspíše nejednalo o rasově motivované činy, alespoň do roku 1944. Romové byli perzekuováni spíše na základě jejich přístupu k práci.¹⁸⁵

Pracovní podmínky byly v těchto útvarech neúprosné. Většina zařazenců postrádala obuv a dokonce i celkové ošacení. Práce tedy museli vykonávat bosí a polonazí. Zařazenci trpěli zavšivením i nakažlivými chorobami. Spali na holých deskách nebo na postelích ze slámy. Strava byla naprosto nedostačující pro vykonávání úmorných prací. Snídaně se skládala z trocha černé kávy a brambory. K obědu se podávaly fazole nebo brambory a k večeři opět brambory spolu s kávou. Fyzické tresty nebyly povoleny, ale běžně se provozovaly.¹⁸⁶

Na slovenském území se vyskytovalo mnoho pracovních útvarů. Zmíním se tedy pouze o některých z nich. Pracovní tábor v Jarabé vznikl 3. července 1942¹⁸⁷ na základě nouze ohledně pracovních sil u společnosti Ing. Ladislav Hits, která provozovala stavbu státní silnice v úseku Čertovica–Mýto p. Ďubmierom a poskytla útvaru tábor. Ten se vyskytoval na úbočí vrchu Čertovica severně od obce Jarabá. Složen byl ze třech starých dřevěných budov s kapacitou pro 100 zařazenců. Během měsíce srpna roku 1942 sem přijížděly první transporty celkem se 73 zařazenými osobami. Pracovní útvar byl uzavřen a 21. listopadu 1942 byli zařazenci propuštěni do svých sídel.¹⁸⁸

---

¹⁸³ NEČAS, C., pozn. 114, s. 76.

¹⁸⁴ VARINSKÝ, V. *Tábory nútenej práce na Slovensku v rokoch 1941–1953* [online]. 1. vyd.. Zvolen: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Fakulta humanitných vied, 2004. [vid. 1. 4. 2020]. ISBN 80-8055-973-2. Dostupné z: <https://www.ff.umb.sk/app/cmsFile.php?disposition=a&ID=442> S. 14.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 12, 13.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 11, 12.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 18.

¹⁸⁸ NEČAS, C., pozn. 114, s. 85, 87.

Společnost Ing. Lozovský a Štefanec provozovala pracovní útvary v Bystrom nad Topľou a Hanušovciach nad Topľou či útvar v Dubnici nad Váhom v roce 1942.¹⁸⁹ Cikáni museli vykonávat náročné zemní práce na stavbách železnice, kdy vlivem nedostatečného množství potravy a podvýživy klesala jejich výkonnost. Společnost klesající výkonnost řešila tím, že prodlužovala pracovní dobu nebo snižovala mzdy. Tato opatření ale postrádala efektivnost. Mzdy společnosti mohly určovat v podstatě samy, jelikož neexistovaly žádné závazné směrnice.¹⁹⁰ Jednalo se o tak nízké mzdy, že nestačily ani na nejnужnější živobytí pro rodiny.¹⁹¹ Zařazenci postrádali jak mýdla, tak prášek na praní prádla. V útvarech se vyskytovaly závadné záchody, kdy se fekálie vlévaly přímo do potoků. Kvalita a zásobování pitnou vodou bylo také fatální.¹⁹²

Pracovní útvar v Bystrém n. Top. koncentroval 640 zařazenců, z toho 200 jedinců uteklo. V Hanušovicích n. Top. bylo přibližně 750 zařazenců a 180 z nich se povedlo utéct.¹⁹³ K zániku pracovního útvaru v Bystrém n. Top. dochází 24. července 1943 a pracovního útvaru v Hanušovciach n. Top. 8. listopadu 1942.¹⁹⁴ Zařazenci v pracovním útvaru v Dubnici nad Váhom pracovali na dokončení stavby přítokového a odtokového kanálu.¹⁹⁵ Nejvíce Cikánů zde bylo 1. července 1943 s počtem 203, necikánů ve stejném roce 220.¹⁹⁶ Toto místo nucené táborové koncentrace pro tzv. asociální osoby bylo v provozu do 15. listopadu 1944. Následně zde vznikl zajišťovací tábor pro Cikány. Vývoj pracovních útvarů na Slovensku představoval v letech 1943–1944 konečnou fázi. Tehdy došlo ještě ke zřízení třech pracovních útvarů. A to v Ilavě, Revúci a v Ústí nad Oravou. Zde pak docházelo především ke koncentraci Cikánů a jednalo se o jednu z forem řešení cikánské otázky na Slovensku.¹⁹⁷

---

¹⁸⁹ VARINSKÝ, V., pozn. 184, s. 11.

¹⁹⁰ NEČAS, C., pozn. 114, s. 94, 95.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 97.

¹⁹² Tamtéž, s. 99.

¹⁹³ Tamtéž, s. 103.

¹⁹⁴ VARINSKÝ, V., pozn. 184, s. 18.

¹⁹⁵ NEČAS, C., pozn. 114, s. 109.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 112.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 117.

11 Zajišťovací tábor v Dubnici nad Váhom

„Všetok cigánsky živel, usadený na území slovenského štátu, načim skoncentrovať v jednej jedinej cigánskej kolónii, zorganizovanej a zriadenej tak, aby jej existencia spočívala výlučne na vlastných silách svojho obyvateľstva.“¹⁹⁸

Co se cikánské otázky na Slovensku týče, bylo zapotřebí stanovit radikálnější řešení, než tomu bylo dříve. K tomu měl sloužit jediný zajišťovací tábor pro Cikány na území Slovenska v Dubnici nad Váhom.¹⁹⁹ Jejich pronásledování v letech 1944–1945 dosáhlo vrcholu. Místo dřívějšího pracovního útvaru zde byl v listopadu 1944 vybudován zajišťovací tábor pro Cikány. Tuto instituci nechalo zřídit Ministerstvo národní obrany, a ta tak začala spadat mezi její složky. Jednalo se o skutečný koncentrační tábor, kam byli koncentrováni Romové z celého Slovenska, včetně jejich rodin.²⁰⁰ Nerozlišovalo se pohlaví ani věk Cikánů.²⁰¹

O každém vězni byly evidovány osobní záznamy, které byly posléze rozděleny na skupiny mužů a žen. Tyto dvě hlavní skupiny se ještě rozdělovaly na podskupiny dospělých a dětí. Tábor se nacházel v dřevěných domech, přičemž v nich bylo umístěno 16 ubytovacích místností. Z toho tři místnosti postrádaly lůžka a slamníky. Kapacita jednotlivých místností byla konstruována pouze pro deset osob, avšak 23. prosince 1944 se zde nacházelo celkem 729 vězňů, z toho 250 dětí.²⁰²

Opět zde panovaly neúprosné hygienické podmínky, které se spolu s velmi chladnou zimou podepsaly na zdravotním stavu, zejména dětí a starých osob. Lékař byl v táboře sice přítomen, ale v důsledku války chyběly léky a zdravotnické potřeby na celém Slovensku. V táboře byla situace tak kritická, že se nedařilo léčit ani běžná onemocnění. Malé děti umíraly na zápal plic, ale nejvážnější problém představovala epidemie skvrnitého tyfu. V důsledku této epidemie vypukla v táboře panika a Romové začali utíkat. Strach tak postihl i obyvatele v okolí, kteří se taktéž začali nákazy obávat. Zakázal

---

¹⁹⁸ NEČAS C., pozn. 114, s. 133.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 133.

²⁰⁰ *Roma holocaust* [online]. [vid. 4. 4. 2020]. Dostupné z: <http://www.romaholocaust.sk/sk/historia/98-zaistovaci-tabor-v-dubnici-nad-vahom>

²⁰¹ NEČAS, C., pozn. 114, s. 135.

²⁰² Tamtéž, s. 135.

se tedy další transport Romů do tábora a ten se dostal do karantény. V lednu 1945 převzali kontrolu nad táborem Němci a přišli s radikálním řešením.²⁰³

Do zajišťovacího tábora přijeli ozbrojení němečtí vojáci, kteří tvrdili, že odvezou nemocné do trenčínské nemocnice. Jednalo se však o lživé tvrzení, přičemž byli odvezeni do tzv. Údolí, kde byla předem vykopaná šachtová jáma. Svědectví bývalého závodního strážného bylo následující: ²⁰⁴

„Keď prišli s Cigánmi k tej šachte, o ktorej som hovoril, na silu zoháňali Cigánov s auta, aby tam išli, a keď títo nechceli ísť, tak ich bili kolbami a zhadzovali a keď už boli všetci v šachte, potom do nich strielali. Vraj tam pritom bol úžasný rev a pláč. Medzi týmito Cigánmi boli aj deti a ženy.“²⁰⁵

Exhumační protokol prokázal, že se jednalo o 26 zabitých osob. 20 mužů, z toho jeden chlapec ve věku 15–16 let a 6 žen, přičemž jedna z nich byla v sedmém měsíci těhotenství. Výstřelem bylo zasaženo pouze 18 Romů, ale u většiny z nich nezpůsobily smrtelná zranění. Přeživší tedy byli zaživa pohřbeni, takže podlehlí vlivem udušení. Tábor po skončení karantény již nefungoval podle plánu, protože se blížila fronta a tábor zůstal bez dozoru. Vězni tak začali prchat z tábora na svobodu. Zařízení a inventární předměty byly rozebrány Němci, zbytek pak vojáky a civilním obyvatelstvem z Dubnice a okolí. Budova, ve které byli Romové ubytováni, byla zapálená a zbytek budov demontovala společnost Lozovský a Štefanec, jelikož se jednalo o jejich majetek. Tábor se tak podařilo dokonale zlikvidovat a zamazat stopy.²⁰⁶

---

²⁰³ *Roma holocaust* [online]. [vid. 4. 4. 2020]. Dostupné z: <http://www.romaholocaust.sk/sk/historia/98-zaistovaci-tabor-v-dubnici-nad-vahom>

²⁰⁴ NEČAS, C., pozn. 114, s. 137.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 137.

²⁰⁶ *Roma holocaust* [online]. [vid. 4. 4. 2020]. Dostupné z: <http://www.romaholocaust.sk/sk/historia/98-zaistovaci-tabor-v-dubnici-nad-vahom>

12 Vraždění a vypalování romských osad v letech 1944–1945

Po likvidaci zajišťovacího tábora v Dubnici nad Váhou se situace na Slovensku nelepšila. K vraždám dochází na mnoha místech, například v obci Kremnička od 5. listopadu 1944 do 12. ledna 1945 a obci Nemecká nad Hronom od 2. prosince 1944 do 11. ledna 1945, kdy bylo popraveno mnoho rasově nežádoucích osob, včetně Cikánů. V obou případech se na zabíjení podíleli němečtí okupanti spolu s pohotovostními oddíly Hlinkovy gardy. Vedle Cikánů byli popraveni také účastníci Slovenského národního povstání a členové revolučních národních výborů. O přesném počtu usmrčených Cikánů se však nedochovaly žádné informace.²⁰⁷

Dalším způsobem, jak se zbavit slovenských Cikánů bylo vypalování jejich osad. Jednalo se například o osadu v Žiaru nad Hronom, kdy 17. října 1944 němečtí vojáci polili domy benzínem a zapálili. 23 osob podlehló této kruté smrti, přičemž se jedné dívce sice podařilo utéci, ale po několika dnech byla německou hlídkou zastřelena. Cikánská osada v obci Slatina prodělala střelbu včetně zasypaní ručními granáty. Poté došlo k vypálení domů, kterému podlehló 56 obětí, z čehož více jak polovinu tvořily děti. V každém případě byli Cikáni neoprávněně obviněni z nějakého přestupku, aby posléze němečtí okupanti začali s nelidskými vyvražďováními. Dále se jednalo například o cikánské osady v obci Polomka, Pohorelá, Jergaly, Kunešově, Pustém a nejspíš i v dalších středoslovenských obcích. Například z cikánské osady v obci Lutilla a Ilija byly v roce 1944 Cikáni deportováni k hromadným popravám. Z Lutily bylo do Dolného Turčeka deportováno a zabito kolem 44–46 osob. Z osady v obci Ilija, kde žilo 111 Cikánů, byli všichni deportováni do Kremničky, odkud se nikdo živý nevrátil.²⁰⁸

Na území Slovenska bylo po osvobození nalezeno 176 hrobů se 3 723 zesnulými. Z tohoto počtu bylo 720 žen a 211 dětí. Bohužel nám není známo, jak velkou část z tohoto čísla tvořilo cikánské obyvatelstvo. Oběti však byly velké a tento počet nemůže být konečný. Konec tzv. Slovenského státu byl tedy pro Cikány velmi bolestivý a plný krutého utrpení v důsledku rasového fanatismu.²⁰⁹

---

²⁰⁷ NEČAS, C., pozn. 114, s. 138.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 139, 140.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 141.

13 Dopady války na české a slovenské Romy

Ani poválečná doba nebyla pro Romy příznivá. Po skončení druhé světové války se Romové vraceli do svých domovů, slovenští Romové z pracovních táborů a přeživší čeští a moravští Romové, spolu s německými Sinty z koncentračních táborů. Olašští Romové se zpravidla navraceli ke svému původnímu kočování. V důsledku života v pracovních táborech byly chatrče slovenských Romů často v dezolátním stavu či přímo srovnány se zemí. To mělo za následek vznik dalších, nových cikánských osad, které charakterizovaly negativně tradiční znaky předchozího způsobu života. Měli opět nálepkou lidí nízkého sociálně-společenského postavení. To byl impulz k prvním migracím některých romských rodin do českých zemí, protože Slovensko bylo válkou zpuštěno více a hospodářská situace byla taktéž horší, než tomu bylo v Čechách. Slovenští Romové se tedy nacházeli v komplikovanějším postavení.²¹⁰

Naděje lepšího sociálního a celkového postavení Romů měla přijít s obnovením Československa v roce 1945 a garantem těchto změn se měl stát Košický vládní program, který představoval první ústavu nové republiky. Většina Romů však nahlížela na vstup do nové společnosti jaksí skepticky a jen s mírnými nadějemi. Komplikovanost situace mimo jiné spočívala v tom, že určitou šanci k „začlenění se“ do majoritní společnosti či určitých druhů povolání sice získali, ale pouze jako jednotlivci, nikoliv jako romské etnikum se specifickými právy. Této možnosti se povedlo využít pouze některým vyspělejším jednotlivcům, přičemž většina ostatních Romů, hlavně těch z „osad“, si sama pomoci nedokázala.²¹¹

Situace během války ohledně českých a slovenských Romů tedy probíhala se značnými rozdíly a tento fakt se promítl na odlišných poválečných důsledcích. Negativní nálady z dob druhé světové války pokračovaly i po jejím konci a na romské obyvatelstvo nečekala pouze rozvolněnější situace. Na Slovenském území došlo ke zrušení protiromských nařízení až po roce 1948. Proto značná část slovenských Romů začala migrovat do vysídlených oblastí Čech a Moravy, kde hledali naději k lepšímu životu.²¹² Převážně se jednalo o průmyslové oblasti a pohraničí.²¹³ Poptávali zde také pracovní

---

²¹⁰ DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů: 1945–1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-533-0. S. 9.

²¹¹ DAVIDOVÁ, E., pozn. 210, s. 9, 10.

²¹² Davidová in FAFEJTA, M. *Problémy sociálního soužití*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1466-X. S. 37.

²¹³ DAVIDOVÁ, E., pozn. 210, s. 10.

uplatnění, a to především jako pomocná pracovní síla v zemědělství a průmyslu. Pomáhali také odklízet válečné škody a podíleli se na obnově infrastruktury.²¹⁴ Na Slovensku mimo jiné postrádali také možnosti a prostředky k obstarání obživy.²¹⁵

Na poválečném slovenském území žilo podle úředních odhadů až 70 000 Romů. Nejvyšší koncentrace Romů byla na východě země, kdy v důsledku války ztratili původní domovy a veškeré prostředky k životu.²¹⁶ V Čechách a na Moravě přežilo pouze 600 až 1 000 Romů.²¹⁷ Soupis z roku 1947 provedený orgány kriminální služby zaznamenal 101 190 Romů na území Československa. Z tohoto čísla jich 84 438 žilo na Slovensku a již 16 752 v Čechách a na Moravě. Po dvou letech tak počet Romů v Čechách velmi narostl, a to vlivem migrace. Tentýž rok došlo i k znovuzavedení cikánské legitimace spolu s policejním dohledem nad jejich pracovní angažovaností, jelikož v roce 1945 došlo v Československu k zavedení všeobecné pracovní povinnosti. Prvorepublikový zákon „o potulných cikánech“ platil až do roku 1950 a byl v rozporu s Košickým vládním programem ohledně rovnoprávnosti všech občanů. Docházelo i k opětovným protiromským zákazům do určitých míst či oblastí nebo vystěhování do „výchozího místa“.²¹⁸

Koncentrační tábory tak pomohly zlikvidovat téměř většinu českých a moravských Romů, ale důsledky postihly i skupiny Sintů, včetně skupin Romů olašských, kteří na našem území usedle žili.²¹⁹ Válka připravila o život téměř 90 % veškeré předválečné romské populace. Tato masová likvidace Romů byla sice v režii německých nacistů, ale předsudky majoritní společnosti vůči Romům panovaly již před nástupem nacismu k moci u nás a později pouze plynule navázaly na nacistické plány.²²⁰ Holocaust se také negativně podepsal na věkové struktuře Romů. Nepřevládaly malé děti, jak je u tradiční romské rodiny zvykem a počet starších ročníků mužů a žen byl mizivý. Nacistický teror přežili převážně muži a ženy v produktivním věku.²²¹

---

²¹⁴ PAŽOUT, J., PORTMANN, K. „Nechtění“ spoluobčané: skupiny obyvatel perzekuovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945–1989. 1. vyd. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. ISBN 978-80-88292-06-7. S. 99.

²¹⁵ DAVIDOVÁ, E., pozn. 210, s. 10.

²¹⁶ PAVELČÍKOVÁ, N. *Romové v českých zemích v letech 1945–1989*. 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-07-3. S. 25.

²¹⁷ FRASER, A. M. *Cikáni*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-212-X. S. 276.

²¹⁸ Fraser in DAVIDOVÁ, E., pozn. 210, s. 10, 14.

²¹⁹ DAVIDOVÁ, E., pozn. 210, s. 9.

²²⁰ SCHUSTER, M. *Romea.cz* [online]. [vid. 15. 4. 2020]. ISSN 1804-9117. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/romano-vodi/michal-schuster-genocida-romu-v-ceskych-zemich>

²²¹ PAVELČÍKOVÁ, N., pozn. 216, s. 24.

Jak už bylo řečeno, poválečné období bylo pro slovenské Romy náročnější. Již 24. května 1945 orgány Poverenictva SNR, expozitura Košice, vydaly vyhlášku, která vyžadovala nutnost regulovat pohyb Romů na Slovensku. Mimo jiné stále přetrvávala diskriminační opatření vůči Romům z První republiky, avšak i z dob válečných. Postoje a přístup k Romům se na slovenském území tedy prakticky k lepšímu nezměnil. Byly zde také snahy zakázat kočování a „putování“ a dokonce spolu s administrativně represivními postupy byli někteří přesouváni do dočasných pracovních táborů, které se nacházely v Ústí nad Oravou, Kráľovanoch nebo v Nugovej Dolině.²²² Vztah k Romům na území Slovenska demonstuje následující vyjádření Poverenictva vnútra:

„asociálne osoby neprestávajú byť pre spoločnosť nebezpečné. Okrem toho se pre štát zatiaľ javí neriešiteľným problémom všetok balast – starci, ženy, deti, nemoce, zločinnosť, značná porodnosť.“²²³

Víceméně o většině slovenských Romů můžeme tvrdit, že se jedná o obyvatelstvo původní, které je historicky spjato s regiony, ve kterých dlouhodobě žili. Na slovenském území většina náležela k dlouhodobě usazenému obyvatelstvu, které bylo začleněno hlavně mezi venkovskou společnost.²²⁴ V důsledku hromadné likvidace Romů na českém a moravském území doprovázené poválečnými přesuny obyvatelstva, zbyl pouze zlomek původních Romů, jak jsem již zmínil.²²⁵

České správní orgány v prvních poválečných letech na příliv slovenských Romů reagovaly negativně, přičemž byli označeni za bezpečnostní riziko.²²⁶ Důsledky tohoto jednání pochází už z předválečného období, ale odráží se i v aktuálně platné legislativě. V českých zemích můžeme být svědky přetrvávajícího přístupu k těmto lidem se značnou podobností z válečných dob. Na tento fakt jasně poukazuje zemský národní výbor v Praze, který předkládal například návrhy o obnovení přísného zákazu kočování, volného příchodu Romů ze Slovenska, doplněný o zákaz vstupu do centra města či využití jich jakožto pracovní síly v pracovních koloniích. Zemský národní výbor v Brně postupoval vůči Romům totožně, přičemž zakázal vstup Romů do pohraničí a v některých okresech docházelo k jejich odsunu zpět na Slovensko.²²⁷ Z těchto nařízení vyplývá, že zde byla snaha o omezení až úplné zamezení přílivu slovenských

---

²²² DAVIDOVÁ, E., pozn. 210, s. 13.

²²³ Tamtéž, s. 13.

²²⁴ Hübschmannová in PAŽOUT, J., PORTMANN, pozn. 214, s. 98.

²²⁵ Nečas in PAŽOUT, J., PORTMANN, K., pozn. 214, s. 98.

²²⁶ Grulich, Hajšman in PAŽOUT, J., PORTMANN, K., pozn. 214, s. 100.

²²⁷ Jurová in PAŽOUT, J., PORTMANN, K., pozn. 214, s. 101.

Romů na území Čech. V srpnu 1947 proběhl první soupis romské populace v poválečném Československu. Větší důraz byl kladen hlavně na kočovníky a tuláky, osoby bez stálého bydliště či zaměstnání.²²⁸ Tento soupis byl již ve spolupráci slovenského a českého Ministerstva vnitra ohledně společného „řešení tzv. cikánské otázky“, kdy dochází ke zrušení násilné koncentrace Romů v táborech.²²⁹

Socialistický režim nastolen v roce 1948 začal s přípravami ohledně „politické koncepce řešení cikánské otázky“, avšak jasně definované teprve v 50. letech. Mezitím docházelo jen k dílčím řešením a to diferencovaně. Každé město a obec řešily situaci ohledně Romů na svém území individuálně. Přetrvávající předsudky a negativní postoje nedovolovaly dojít k oboustrannému objektivnímu „řešení“ těchto stále se vyskytujících nepokojů. Slovenští Romové tak v Čechách hledali kromě práce a bydlení také lepší společenské postavení. Jelikož na Slovensku stále přetrvávaly nevhodné podmínky k životu, přicházelo na Poverenictvo vnútra mnoho stížností od Romů, kteří se domáhali lepšího zacházení. Ministerstvo tak pod nátlakem zrušilo kočovnické listy, které měly být nahrazeny občanskými průkazy spolu s celou vyhláškou č. 163/1941 Ú. n. Objevily se zde také snahy slovenských Romů o založení „Združenie slovenských Cigánov“, kteří přišli s konceptem zapojení se do práce bez donucovacích prostředků, zlepšení bydlení pomocí zakládání romských stavebních družstev s podporou státu, získání živnostenského oprávnění pro romské řemeslníky či možnost mládeže vstoupit do učňovského poměru. Cílem bylo mimo jiné také chránit Romy před bezprávím, ale povolení k založení tohoto sdružení nezískali.²³⁰ Negativní nálady a opatření se tak promítly i v nově vznikajícím politickém uspořádání. Československý komunistický režim byl však odlišný v tom, že nepoužíval likvidační metody.²³¹ Protiromské postoje v této době byly navíc v rozporu s prohlašovanými tvrzeními socialistů.²³²

---

²²⁸ PAVELČÍKOVÁ, N., pozn. 216, s. 29.

²²⁹ DAVIDOVÁ, E., pozn. 210, s. 13.

²³⁰ Tamtéž, s. 13.

²³¹ FAFEJTA, M., pozn. 212, s. 38.

²³² DAVIDOVÁ, E., pozn. 210, s. 13.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo především porovnat a popsat odlišné dopady druhé světové války na život Romů v Čechách a na Slovensku. Romové na českém území se nacházeli v horším postavení, jelikož pod nadvládou německých nacistů vznikl Protektorát Čechy a Morava se značně sníženou autonomií státu. Protiromské zásahy tak měly v protektorátu rychlejší průběh. Již v roce 1939 vláda vydala první protiromský zákon, přičemž život a chování Romů byly více pod státním dohledem.

Samostatnost Slovenské republiky byla během války spíše formální, avšak jí byla poskytnuta větší autonomie při rozhodování, než tomu bylo v protektorátu. Charakteristické je také to, že zde nedocházelo k systematickým deportacím Romů do koncentračních táboru. Romové koncentrováni v pracovních táborech na území protektorátu byli zbaveni veškeré svobody a mnoho jich zde přišlo o život v důsledku velmi špatných životních podmínek. Každopádně ti, kteří přežili, byli posléze do koncentračních táborů přesunuti. Zde na ně čekala již jistá smrt.

Na slovenském území žili Romové rovněž v obtížných podmínkách. Bylo proti nim uplatňováno spousta vydaných opatření a zákazů. Tábory na Slovensku byly v režii místních firem, kterým byla státem poskytnuta pracovní síla prakticky skoro zadarmo. Jednalo se o Romy, ale i o jiné osoby, které se vyhýbaly práci. I zde byly tábory v nevyhovujícím stavu, přičemž později situace vyvrcholila až k samotnému vypalování romských osad.

Tyto důsledky se posléze promítly na poválečné demografii českých a slovenských Romů. Původní čeští Romové byli prakticky kompletně zdecimováni a přežil pouze zlomek z nich. Uvádí se, že válečné hrůzy nepřežilo až 90 % českých Romů. Naopak těch slovenských přežilo několikanásobně více. Poválečná situace ovšem přinesla zlepšení víceméně pouze v tom, že již nedocházelo k systematické likvidaci Romů. Protiromské nálady a postoje přetrvávaly i v nově vzniklém socialistickém Československu.

Jak na území Česka, tak Slovenska panovaly mezi majoritní společností předsudky vůči Romům a zákony vydávané proti nim již existovaly dávno před druhou světovou válkou. Nacisté pouze využili těchto podmínek a víceméně bez odporu na ně české a slovenské úřady navázaly. Tato krutá historie byla dlouhou dobu prakticky neřešena. Jedním z faktorů může být ten, že u nás i na Slovensku jsou protiromské nálady ve společnosti

hluboce zakořeněny. Na protiromských opatřeních se totiž podílely české i slovenské úřady, a tak tyto země nebyly pouhými oběťmi nacistického režimu. O to náročnější je pro tyto země přijmout fakta ohledně těchto svých temných dějin.

Osobně se nebojím tvrdit, že tyto protiromské pohnutky přetrvávají i do dnešních dnů. Je pouze na nás, jakým způsobem budeme o této temné historii diskutovat, a zda se pokusíme o to, aby v budoucnu již něco takového nebylo možné. Za zásadní považuji i nutnost se tomuto tématu věnovat více na školách. O české historii se Romové učí mnoho, o té romské však v zásadě nic.

Přehled použitých zdrojů

Literární zdroje

BAUMAN, Z. *Modernita a holocaust*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-23-7.

BREITMAN, R., KASL, J. *Architekt „konečného řešení“: Himmler a vyvraždění evropských Židů*. 1. vyd. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-629-7.

BURLEIGH, M., WIPPERMANN, W. *Rasistický stát: Německo 1933–1945*. Praha: Columbus, 2010. ISBN 978-80-7249-261-9.

DANIEL, B. *Dějiny Romů: vybrané kapitoly z dějin Romů v západní Evropě, v Českých zemích a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994. ISBN 80-7067-395-8.

DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů: 1945–1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-533-0.

FAFEJTA, M. *Problémy sociálního soužití*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1466-X.

FRASER, A. M. *Cikáni*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-212-X.

FREDRICKSON, G. M. *Rasismus: stručná historie*. Praha: BB art, 2003. ISBN 80-7341-124-5. S.

GOBINEAU, A. *O nerovnosti lidských plemen*. Díl I. 1. vyd. Praha: Orbis, 1942.

GOBINEAU, A. *O nerovnosti lidských plemen*. Díl II. 1. vyd. Praha: Orbis, 1942.

HANZAL, J. *Cikáni na Moravě v 15. až 18. st.: dějiny etnika na okraji společnosti*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-508-0.

HORNÍK, J. *Proč holocaust: Hitlerova vědecká mesianistická vražda*. Praha: Rybka, 2009. ISBN 978-80-87067-75-8.

HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-615-X.

HORVÁTHOVÁ, J., ed. *Le romengro murdaripen andro dujto baro mariben: Genocida Romů v době druhé světové války: sborník z mezinárodního odborného semináře Pražská židovská obec, 27. 5. 2003*. Praha: Slovo 21, 2003. ISBN 80-239-2237-8.

- KALEJA, M. KNEJP, J., et al. *Mluvme o Romech: Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. ISBN 978-80-7368-708-3.
- KENRICK, D., PUXON, G. *Cikáni pod hákovým křížem*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0048-0.
- KRYL, M. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. ISBN 978-80-7414-389-2.
- LAQUEUR, W. *Měníci se tvář antisemitismu: od starověku do dnešních dnů*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-927-0.
- LÉVI-STRAUSS, C. *Rasa a dějiny*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1999. ISBN 80-7108-138-8.
- MANN, A. B. *Romský dějepis*. 1 vyd. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6.
- MANUŠ, E. *Jdeme dlouhou cestou: odkud jsme? kdo jsme? kam jdeme?*. Praha: Arbor vitae, 1998. ISBN 80-901964-5-4.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
- NEČAS, C. *Andr'oda taboris: tragédie cikánských táborů v letech a v Hodoníně*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1092-4.
- NEČAS, C. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. 2. přepr. a rozš. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-1747-9.
- NEČAS, C. *Nad osudem českých a slovenských Cikánů v letech 1939–1945*. 1. vyd. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Brně, 1981.
- NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. 4. dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999. ISBN 80-7067-952-2.
- PAVELČÍKOVÁ, N. *Romové v českých zemích v letech 1945–1989*. 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-07-3.
- PAŽOUT, J., PORTMANN, K. *„Nechtění“ spoluobčané: skupiny obyvatel perzekuovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945–1989*. 1. vyd. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. ISBN 978-80-88292-06-7.
- PROCTOR, R. *Rasová hygiena: Lékařství v době nacismu*. 1 vyd. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1763-5.
- ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problému, naděje společné budoucnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.

ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu: multikulturní výchova v praxi*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2.

WOLF, J. *Člověk a jeho svět, II: Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0099-4.

Internetové zdroje

BALOG, Š. *Romea.cz* [online]. [vid. 4. 5. 2020]. ISSN 1804-9117. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/zahranicni/newsweek-orbanovu-protiromskou-kampan-legitimizuje-trump-a-dalsi-zapadni-lidri-tvrdi-lidskopravni-aktiviste>

BIHÁRIOVÁ, I. *Romea.cz* [online]. [vid. 4. 5. 2020]. ISSN 1804-9117. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/publicistika/komentare/irena-bihariova-k-vyvoji-na-slovensku-fasisti-dostali-v-parlamentu-darecek.udelali-z-nich-standardni-stranu>

Holocaust [online]. [vid. 4. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/soa/Nacionalnesocialisticke-konecne-resenkonecne-reseni-zidovske-otazky-v-evrope/konec-nemecke-demokracie/>
<https://www.volbysr.sk/sk/data02.html>

LHOTKA, P. *Holocaust* [online]. [vid. 14. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/koncentracni-tabory/osvetim/cikansky-tabor-v-osvetimi-ii---birkenau/>

LHOTKA, P. *Holocaust* [online]. [vid. 3. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/pronasledovani-a-genocida-romu/pronasledovani-a-genocida-romu-v-ceskych-zemich/vladni-narizeni-o-preventivnim-potirani-zlocinnosti-a-soupis-v-srpnu-1942/>

LHOTKA, P. *Holocaust* [online]. [vid. 3. 4. 2020]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/cikanske-tabory/cikansky-tabor-v-letech/>

Roma holocaust [online]. [vid. 4. 4. 2020]. Dostupné z: <http://www.romaholocaust.sk/sk/historia/98-zaistovaci-tabor-v-dubnici-nad-vahom>

VARINSKÝ, V. *Tábory nútenej práce na Slovensku v rokoch 1941–1953* [online]. 1. vyd. Zvolen: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Fakulta humanitných vied, 2004. [vid. 1. 4. 2020]. ISBN 80-8055-973-2. Dostupné z: <https://www.ff.umb.sk/app/cmsFile.php?disposition=a&ID=442>

Vol'by do Národnej rady Slovenskej republiky [online]. [vid. 7. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.volbysr.sk/sk/data02.html>